

TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIM STRATEJİLERİ VE BİR MODEL ÖNERİSİ

Ramazan KILIÇ

Doç.Dr. D.P.Ü., İ.İ.B.F., ramazan43@hotmail.com

Şahin ÇETİNKAYA

Dr., sahinc_kaya@ hotmail.com

ÖZET: Gelir dağılımında adaletin sağlanamadığı veya az olduğu ülkelerde yoksulluk olgusuyla tanımlanan bir kesim bulunacaktır. Her ülkede yoksulluk gelir dağılımında adil olmayan bir sistemin etkisi ile ortaya çıkmaktadır. Bu adil olma durumu geciktikçe, toplum da, zengin kesim ile fakir kesim arasında gelir farkı artacaktır. Sosyal devlet olgusu gereği, devlet vatandaşlarına, insana yakışır bir hayat sağlama yükümlülüğünü üstlenmiştir. Bu şartlara sahip olmayanlara sosyal yardım sistemi çerçevesinde destekler yapılır. Böylelikle, yoksullarla zenginler arasındaki gelir farkları azaltılmaya çalışılır. Ancak sosyal yardım sistemleri dünyada çok etkin bir şekilde uygulanamamaktadır. En büyük uygulama sorunu ise, sosyal yardım faaliyetlerinin öncelikli kamu görevleri arasında sayılmamasıdır. Ülkelerde, Maliye Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı gibi bakanlıklardaki teşkilatlanmalar ve gelişim takibi sosyal yardım sistemi için yapılmamaktadır. Bu çalışmada, Türkiye’deki Sosyal Yardım Sistemi incelenerek, eksiklikleri ve sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır. Sistemin yoksullukla mücadele alanında politika üreten ve sürekli gelişim kaydeden bir yapıya kavuşması için bir model önerisi hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler; Yoksulluk, Sosyal Yardım, Sosyal Risk, Sosyal Koruma, Sosyal Hizmet

GİRİŞ

Her ülke Sosyal Yardımı bir zorunluluk hissetmeden, sadece manevi duygularla karışık bir politika ile yapmaktadır. Oysa yoksullukla mücadele öncelikli hedefler arasında olmalıdır. Yoksulluğu önleme politikaları devletin tüm birimlerinin ortak destek verdiği bir kalkınma projesi olmalıdır. Çünkü bir toplum da tüm bireylerin refah düzeyi yüksek olursa toplumunda refah düzeyi yüksek olacaktır. Bu mücadelenin yapılmaması gelişmiş toplum olmayı engelleyecektir. Gelişmiş ekonomiler gelir düzeyi yüksek olanların ekonomilere sağladıkları katkılarla büyümektedirler. Gelir dağılımında da, katkı sağlama yeteneği olmayan yoksul kesimin ise payı az olmaktadır. Dolayısı ile buradan şu sonuç çıkarılabilir: “Ülkeler zenginlerin gelirlerindeki artış ölçüsünde veya yoksullarla zenginler arasındaki gelir farkının küçülmesi oranında kalkınmaktadır.”

Türkiye’de gelir dağılımındaki adaletsizliği en aza indirme girişimi olarak adlandırabileceğimiz sosyal yardım uygulamaları sistemli bir şekilde yapılmadığından, verimli sonuç alınamamaktadır. Mevcut uygulama da bazen kaynak israfı, bazen de kaynak yetersizliği görülmektedir.

Her ülkenin ortak sorunlarından biri olan; “Büyümede Süreklilik” esasının gerçekleştirilmesi yoksullukla ilgilidir. Yoksulluğun önlenmesi için “Gelir Farkının Azaltılmasında Süreklilik” esasının sağlanması gerekmektedir. Toplumların gelir düzeyine bağlı olarak kişi başı milli gelirden alınan paylar, bölgelere, sektörlere, meslek gruplarına göre ayrıldığında, yoksulluk oranı net olarak çıkacaktır. Yoksulluk düzeyi belirlenirken, asgari yaşam koşullarında nelerin olduğu güncellenerek tespit edilmelidir. Bu temel sorunlar çerçevesinde yoksullukla mücadele politikalarının üretilmesi için planlama yapılması esasına göre bir model amaçlanmıştır.

Çalışmanın amacı, Türkiye’de sosyal yardım sisteminin değerlendirilmesi ve finansal açıdan irdelenmesidir. Türkiye’de faal olan kurumlar sosyal yardım amaçlı görünmekle beraber farklı alanlarda da hizmet vermektedir. Bilimsel olarak incelenmek üzere ortaya konulan problem şudur; Türkiye’de yoksullukla mücadele devletin rolü nedir ve bu rolün icrası için gereken yapısal düzenlemeler var mıdır? Sorusu etrafında cevap arama ve çözüm önerisi çalışması amaçlanmıştır.

TEMEL KAVRAMLAR

SOSYAL YARDIM

Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik sistemi içerisindeki primsiz programlar olup çoğunlukla vergiler ile finanse edilmektedir. Sosyal yardımları benzer programlardan ayıran en önemli özellik, sosyal yardımların karşılıksız olarak yapılması ve muhtaçlık koşuluna dayanmasıdır¹. Modern anlamda sosyal yardımlar sanayi devriminden sonra gelişmiştir. Ancak Aristo'nun sosyal yardım konusundaki sözlerinden, sosyal yardım kavramının çok eski dönemlere kadar uzandığı anlaşılmaktadır. Aristo'ya göre, en iyi devlette bile mutlaka bazı fakir bireyler olacaktır². Günümüzde sosyal koruma sisteminin bir parçası olarak kabul edilen sosyal yardımlar genel olarak, *yeterli gelire sahip olmayan kişiler için son mercide sağlanan maddi destek olarak tanımlanmaktadır*³. Sosyal Yardım, Muhtaç durumda olanlara yönelik olarak gerçekleştirilen aynı ve nakdi yardımlara verilen genel bir addir⁴.

SOSYAL HİZMET

Sosyal hizmetler, "insanların sağlık ve iyilik halinin geliştirilmesinde; insanların kendilerine daha yeterli hale gelmelerinde ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde; aile bağlarının güçlendirilmesinde; bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal işlevlerini başarıyla yerine getirmelerinde yardımcı olmak amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinlik ve programlar bütünü" olarak, Sosyal yardımlar ise, "Toplumda yoksul veya muhtaç durumda bulunan kişi veya gruplara yönelik olarak ekonomik ve sosyal amaçla yapılan her türlü maddi destek" olarak tanımlanmaktadır⁵. Dünyada yaygın olarak benimsenen yeni ekonomik politikalar, sosyal politika uygulamalarının kapsamının sınırlandırılmasını ve kontrol altına alınmasını gündeme getirmiştir. Devletin ekonomik ve sosyal alandaki görev ve sorumluluklarına ilişkin getirilen yeni yaklaşımların bir sonucu olarak, sosyal hizmet ve yardım uygulamaları da bu süreçten olumsuz etkilenmiştir⁶.

SOSYAL RİSK

Sosyal risk, ne zaman gerçekleşeceği bilinmeyen, ancak ileriki bir zamanda gerçekleşmesi muhtemel veya kesin olan ve buna maruz kalan kişinin gelir düzeyinde eksilmeye neden olan olaydır. Sosyal risklerin ortak özelliği, bireylerin ekonomik gücünü sarsmalarıdır⁷. ILO 102 Sayılı Sözleşmesinde sayılan, sosyal risklere karşı güvence sağlanacak 9 sosyal sigorta kolu vardır. Sözleşmede sayılan dokuz faydadan en az üçünü sağlayan bir sosyal sigorta sistemi kurulması zorunludur. Son yıllardaki gelişmeler, ekonomik güvensizlik ortamı yaratan etkenlerin, yani sosyal risklerin, niteliklerini değiştirmiş ve yeni risklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur⁸.

YOKSULLUK

Genel olarak yoksulluk, insanların temel gereksinimlerini karşılayamama durumudur. Yoksulluğu iki türlü tanımlamak olasıdır. Bunlardan dar anlamda yoksulluk; açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu iken, geniş anlamda yoksulluk; gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmayı ifade eder⁹. Yapılan tanımlar genel olarak "mutlak yoksulluk" ve "görelî yoksulluk" tanımları etrafında toplanır.

MUTLAK YOKSULLUK

Bir kişinin veya hane halkının yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan asgari temel ihtiyaçlarının tanımlanmasının ardından, bu temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli gelirin belirlenmesiyle ortaya çıkan yoksulluk seviyesinin altındaki aynı ve nakdi geliri olanları içerir. Çok basitleştirilmiş yaklaşımlarda, temel ihtiyaçlar günlük asgari kaloriyi sağlayacak harcamalar olarak tanımlanır.

GÖRELİ YOKSULLUK

Ülke içindeki ortalama gelirin belli bir oranı altında geliri olanları içerir. Bu gün Avrupa Birliği üyesi ülkelerde, görelî yoksulluk seviyesi, kişi başı milli gelirin yüzde ellisinin altındaki geliri kapsamaktadır. Burada somut kişi

¹ Can, Tuncay, "Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri", Beta, İstanbul, 1986

² Vaughan, S., "Social Services, Population Control, and Individual Responsibility: Aristotle and the Problem of Poverty", Paper presented at the annual meeting of the Midwest Political Science Association, Apr 12, 2007.

³ Demir Ş.S., "Türkiye'de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri", DPT Uzm. Tezi, Ank., 2008.

⁴ <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/946.pdf>

⁵ Can, Tuncay, "Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri", Beta, İstanbul, 1986

⁶ <http://www.tccb.gov.tr/ddk/ddk29.pdf>

⁷ <http://ekutup.dpt.gov.tr/gelirdag/tez-hhande.pdf>

⁸ BOVENBERG, A.L., "The Life Course Perspective And Social Policies – An Overview Of The Issues", World Bank, Social Protection Discussion Paper, No. 0719, November, 2007

⁹ www.tuik.gov.tr

değil, tüketici birim hesabına dayanarak hane halkı ele alınmaktadır. “Hane halkı üyesi başına eşdeğer kullanılabilir gelir”in hesaplanmasında amaç, hane halkı üyelerinin bir arada yaşamaktan elde ettikleri ölçek ekonomilerini çözümlenmeye dahil etmektir. Ayrıca göreceli yoksullukta toplumun yarattığı ortalama gelirin yarısı yoksulluk düzeyi olarak alınmakta, bu düzeyin altına düşen hane halkı yoksul olarak varsayılmaktadır¹⁰.

SOSYAL DEVLET

Sosyal devlet, devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören bir anlayıştır. Sosyal Devlet anlayışı Türk anayasa hukukuna 1961 Anayasası ile birlikte "Cumhuriyetin Nitelikleri" başlığı altında sayılan temel bir unsur olarak girmiştir.¹¹Ulusal gelir artışının sağlanması yoksulluğun azaltılmasında en etkin araçlardan birisidir. Ulusal gelir artışını gerçekleştirebilmek ekonomik gelişmeyle olasıdır. Çünkü, ekonomik gelişme olmadan sosyal bir gelişmeden söz etmek olanaksızdır. Ekonomik gelişme stratejileri, eğitim, sağlık hizmetlerine yatırım doğrultusunda olmalıdır. Böylece fiziksel kaynaklar ve insan kaynakları etkin olarak kullanılabilir. Ancak, ulusal gelir artışında gelir dağılımı eşitsizliği göz önüne alınmalıdır¹².

REFAH DEVLETİ

Refah devleti minimum düzey ötesinde vatandaşlarının refahı için birincil sorumluluk kabul eden devlet kavramı olup devletin vatandaşlarının iktisadi ve sosyal esenliklerinin korunması ve teşvik edilmesinde ana rol oynamasını önerir.¹³

SOSYAL KORUMA

Sosyal yardımlaşma ile beraber incelenebilecek bir başka kavram ise sosyal korumadır. Sosyal koruma temel risk ve gereksinimlerden kaynaklanan düşük yaşam standartlarına ya da yaşam standartlarının gerilemesine karşı koruma sağlamak için; toplumun kamusal ve toplu önlemler aracılığıyla bireylere ve ailelerine sağladığı yardımlar" olarak tanımlanabilir¹⁴. Toplumlar arasında sosyal koruma tanımı ve yaklaşımı bakımından önemli ayrımlar vardır. Farklı değerler, kültürler, gelenekler, kurumlar ve politik yapılar sosyal korumanın nasıl sağlanacağını ve tanımını etkilemektedir. Öğretide, sosyal koruma sosyal güvenliğin amacı olarak ifade edilmektedir¹⁵.

TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIM SİSTEMİ

SOSYAL YARDIMIN TARİHSEL ARKAPLANI

Türkiye’deki sosyal yardım sisteminin tarihsel gelişimine bakıldığında Eski Türklerden beri devam eden bir yardım sistemi olduğu görülecektir. Zaten Türklerin İslamiyet’i kabulünden önce başlayan bir sosyal yardım sistemi bulunmaktaydı. MÖ 3000 yılında Orta Asya’da Türkler, insanları ve hayvanları korumak için, sosyal güvenlik kurumuna benzer, vakıflar kurmuşlardır. Türk tarihinde çocukların korunmasıyla ilgili alınan ilk resmi ve düzenli önlemlere ilk Müslüman şii kavimlerde rastlanıyor. Korunmaya muhtaç çocukların korunması ve bakımı için kurumlar açılmıştır. Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması ile başlayan çağla birlikte insanı korumaya yönelik yasal ve kurumsal önlemler Anadolu’ya taşınmıştır. Selçuklularla sosyal hizmetler daha yaygın bir örgüt haline gelmiştir. Dinsel vakıflarla yardımlar örgütlenmeye başlanmıştır.

Vakıflarla dul, yetim, yoksul, düşkün ve sakatları yardım edilmiştir. 18. yüzyıla değin önce “Ahilik” sonra “Gedik-Lonca” teşkilatı adı altında ticari birlikler kurulmuştur. Bugünkü meslek odalarının, sendikaların ve sosyal sigorta kurumlarının yerini tutan bu kuruluşların amacı üyelerini bir çatı altında toplamak, korumaktır. Yaygın bir İslami sosyal yardım ve dayanışma örgütü olan bu kuruluşlar zamanının ekonomik ve toplumsal gereksinmesinden doğmuştu. İslam’da sosyal yardım bir çeşit bireysel etkinlik ve ibadet olarak ele alınmıştı. Örneğin zekat bireysel boyutta örgütlenmiş bir sosyal yardımdır. Yoksula, kimsesize, öksüze, yetime dağıtılan fitre, sadaka gibi önlemlerde aynı kapsamda irdelenmelidir. İslamiyet’te bireye bağlı, örgütlenmemiş bir sosyal yardım vardır. Bu yardım sistemi, eşitlik ve sosyal dayanışma temelleri üzerine oturtulmuştur¹⁶.

¹⁰ Ethem Çengelci, Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu. Ankara, 1998

¹¹ Ergun, Özbudun,,Türk Anayasa Hukuku,Yetkin Kitabevi,Ankara,2005

¹² <http://www.aeri.org.tr/PDF/119-PRYoksulluk.pdf>

¹³ <http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/anasayfa-refah.htm>

¹⁴ Recep, Kapar, Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi, Birleşik Metal İşçileri Sendikası Yay., İstanbul, 2005

¹⁵ <http://www.sosyalkoruma.net/pdf/bildiri.pdf>

¹⁶ <http://www.osmanli-tr.org/Karargah/osmanlida-ve-loncalar-teskilati-t368.0.html>

Türkler, Müslüman olmadan önce gösterdikleri toplumsal yardımlaşma ve dayanışmayı, İslâmiyet'i kabulden sonra da fazlasıyla göstermişlerdir.¹⁷. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, emeği ile hayatını kazanan kişilere ve bazı zümrelere yöneltilen sosyal yardım ile meslek kuruluşlarının sağladığı sosyal yardımlar görülmektedir. Günümüzde sosyal yardım sisteminin oldukça dağınık bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu dağınıklık 2008 yılında Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu tarafından da tespit edilmiştir¹⁸. Kamu kurumlarında yardım dernekleri, özel kuruluş veya şahısların kurdukları yardım kurumu ve vakıflar sosyal yardımı sürdürmektedirler.

Türkiye'de 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı adıyla yeni bir bakanlık kurulmuştur. İlgili Bakanlık bünyesinde olan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü devletin sosyal yardım politikalarını düzenleme ve uygulama görevini üstlenmiştir. Bunun dışında bir başka sosyal yardım kurumu da Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğüdür. Bu kurumların işleyişine bakıldığında her kurum bağımsız olarak çalışmaktadır. Ayrıca ismi şu anda yazılmayan, farklı sosyal yardım hizmet mantığı ile faal bir çok kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların harcamaları 2008 yılı itibarı ile, 14 milyar TL'ye ulaşmıştır¹⁹. Türkiye'de 2008 yılı GSYİH tutarı 937 milyar dolar²⁰ olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılı aralık ayı Merkez Bankası USD kuruna bakıldığında 1\$=1,53 TL olduğu görülmektedir. Buna göre GSYİH toplamı TL olarak 1 424 milyar TL'dir. Sosyal Yardımın bu rakam içindeki oranı %1'dir. Bu oran oldukça düşük olmakla beraber bu kurumların sosyal yardım amaçlı faaliyet gösterip de, kaynaklarını yoksullukla mücadele dışında kullanan kurumlarda bulunmaktadır. Günümüzde Türkiye'de sosyal yardım sisteminin organize olması için çalışma başlatılmıştır. Ancak kamu kurumlarında sosyal yardım sistemi mevcut yapının korunması esasına göre reform edilmektedir. Bu nedenle mevcut yapıda ciddi bir değişiklik olmamaktadır.

TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

Türkiye'de Sosyal Yardım sisteminde yer alan kuruluşlar ve bu kuruluşlar tarafından yürütülen yardım programları incelenirken, sosyal yardım programlarının konularına göre sınıflandırılması yapılabilir. Böylece, Sosyal yardım sisteminin muhtaç kişilere hangi alanlarda destek sağladığının görülmesine yardımcı olacaktır. Buna göre sosyal yardımların sınıflandırılması şöyledir²¹; Sağlık Yardımları, Gıda Yardımları, Barınma Yardımları, Eğitim Yardımları, Muhtaçlık ve İşsizlik Yardımları şeklindedir.

Türkiye'de yoksulluk olgusunun varlığı açık bir biçimde görülmekle birlikte bu sorun düşük eğitim düzeyi, işsizlik, kayıt dışı ekonomi, yetersiz sosyal güvenlik sistemi, ekonomik kriz, adil olmayan gelir dağılımı ve bölgesel eşitsizlikler gibi ülkenin yapısal sorunlarıyla beslenerek yaygınlaşmaktadır. Sosyal yardımlarla ilgili çok fazla sayıda yasa ve örgüt çokluğu bulunmaktadır. Sosyal yardım hizmeti sunan kurumların önemli bir bölümünde ise oldukça dar kapsamlı bir sosyal yardım uygulaması yapılmaktadır. Uygulama kapsamındaki sosyal yardımlara kısaca göz atılacak olursa şöyledir:

i) Sağlık Yardımları, genellikle kişilerin sağlık hizmeti masraflarının karşılanması amacını taşımaktadır. Bu anlamda yapılan sağlık yardımları aynı yardım niteliğindedir. Bunun yanı sıra, faydalanıcıların belli sağlık kontrollerine gitmelerini sağlamak amacıyla yönelik olarak para verilmesi şeklinde de sağlık yardımı yapılmaktadır. Bu tür sağlık yardımları da nakdi yardım niteliğindedir²². 2012 yılı itibarıyla Türkiye'de de sosyal güvencesi olmayanlar genel sağlık sigortası kapsamına alındı. Bu kapsamda herkes sosyal ekonomik durumuna göre sigorta primi ödeyecektir. Geliri olmayanlar primden muaf tutulacak ve sağlık hizmetlerini karşılıksız olarak alacaktır. Böylelikle sağlık hizmetleri için ciddi bir parasal kaynak temini amaçlanmıştır. Sağlık Bakanlığı verilerine göre 9 milyon²³ civarında olan yeşil kartlılar, gelir testinden sonra sağlık hizmetinden primli veya primsiz olarak faydalanacaklardır.

ii) Gıda Yardımları; kişilere gıda maddelerini kendilerinin satın alabilmesini teminen gıda çeki verilmesi şeklinde olabileceği gibi, sıcak yemek veya gıda paketi verilmesi şeklinde de olabilmektedir. Gıda paketleri genellikle kuru gıda ve kahvaltılık gıda maddelerinden oluşturulmakta ve genel olarak bir kuruluştan gıda yardımı alan herkese aynı türde ve miktarda gıda maddelerinden oluşan paketler verilmektedir. Gıda yardımlarında amaç

¹⁷ <http://osmanli.darulerkam.altinoluk.com/iibolum-osmanli-devleti%E2%80%99nin-kurulusunda-tasavvufun-rolu/osmanli-da-vakif/>

¹⁸ <http://www.tccb.gov.tr/ddk/ddk20.pdf>

¹⁹ <http://www.tccb.gov.tr/ddk/ddk20.pdf>

²⁰ <http://ekutup.dpt.gov.tr/ueg/2008/2008.asp>

²¹ Sibel, Yılmaz., Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları, , Anadolu .Üniversitesi., S.B.Ens. ,Eskişehir,2006

²² Sibel, Yılmaz., a.g.m.

²³ <http://sbu.saglik.gov.tr/sbyesil/>

belirli malların, yani gıda maddelerinin, temini olduğu için gıda yardımı nakit olarak da verilse aynı nitelikte bir yardımdır. Gıda yardımları; SYDV, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Belediyeler ve çeşitli hayır kurumları tarafından yapılmaktadır.

iii) Barınma Yardımları, refah devletinin bireylere kalacak yer sağlama veya kalacak yer konusunda yardımcı olma amacını taşıyan faaliyetleridir. Bu faaliyetler muhtaç durumdaki bireylerin geçim masraflarının farklı yollarla azaltılması anlamına da gelebilmektedir. Bu masrafların düşürülmesi; barınma konusunda nakit yardımı verilmesi, kişilerin alacakları konut için kredi çektiklerinde ödeyecekleri kredi faizinin düşürülmesi ya da bu kişilere konut sağlanması şekillerinde olabilmektedir. Kısaca, barınma veya konut yardımı olarak adlandırılan yardımlar, kaldıkları konut için ödedikleri kiranın tamamının veya bir bölümünün faydalanıcılara verilmesidir²⁴. Belli bir ihtiyacın karşılanmasına yönelik olduğu için, barınma yardımı aynı nitelikte bir yardımdır. SYDV'ler 'barınma yardımı' adı altında, bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan muhtaç durumdaki kişilere evlerinin bakım ve onarımı için yardım vermektedirler. Söz konusu yardım malzeme desteği olabileceği gibi para yardımı şeklinde de olabilmektedir. Bazı belediyeler de muhtaç durumdaki bazı kişilere konut sağlamakta veya bu amaçla para yardımı yapmaktadırlar. Ancak bu tür yardımlar barınma veya konut yardımı adıyla ve düzenli bir sosyal yardım programı şeklinde yürütülmemektedir.

iv) Yakacak Yardımı aynı nitelikte bir yardımdır. Genellikle muhtaç durumdaki kişilere kömür verilmesi şeklinde yapılmaktadır. Doğal gaz veya odun masrafının karşılanması gibi, muhtaç durumdaki kişinin özel durumuna göre farklı uygulamalar da olabilmektedir. Ancak bu tür uygulamalar çok seyrek görülmektedir. Yakacak yardımı; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) ve belediyeler tarafından yapılmaktadır. Verilen kömür Türkiye Kömür İşletmelerinden (TKİ) temin edilmekte ve yardımı yapan kuruluş tarafından dağıtılmaktadır. Yardım olarak verilen kömürün karşılığı Hazine tarafından TKİ'ye aktarılmaktadır²⁵.

v) Yaşlılara Yapılan Yardımlar, aynı ya da nakdi nitelikte olabilmektedir. Kişinin yaşı olmasına bağlı olarak yapılmaları dolayısıyla kategorik nitelikli yardımlardır. Yaşlılara yapılan en geniş kapsamlı sosyal yardım, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından 65 yaş üstündeki muhtaç vatandaşlara verilen aylıklı aylıklardır. SYDV'ler ve belediyeler tarafından da yaşlılara sosyal yardım verilmektedir. Ancak bu yardımlar belli bir yaş koşuluna bağlı değildir ve genellikle SGK tarafından bağlanan aylıklar kadar düzenli yapılmayabilmektedir. SGK tarafından yaşlılara verilen aylıklar nakdi nitelikte sosyal yardımdır. SYDV'ler ve Belediyeler tarafından yaşlılara verilen sosyal yardımlar ise aynı veya nakdi nitelikte olabilmektedir²⁶.

vi) Özürlülere Yapılan Yardımlar, aynı ya da nakdi nitelikte olabilmektedir. Kişilerin özürüllük durumuna özgü olarak yapılmaları dolayısıyla kategorik nitelikli yardımlardır. Özürlülere yapılan nakdi yardımlar arasında en kapsamlı olanı 2022 sayılı Kanuna istinaden muhtaç durumdaki özürlülere verilen özürlü aylığıdır. Ayrıca özürlülere SYDV'ler ve belediyeler tarafından çeşitli aynı ve nakdi yardımlar yapılmaktadır²⁷.

vii) Giyim ve Ev Eşyası Yardımları, SYDV'ler ve belediyeler tarafından yapılmaktadır. Giyim ve ev eşyası yardımları aynı nitelikte yardımlardır. Bu yardımların önemli bir bölümü (özellikle SYDV'ler tarafından yapılanlar), yardımı veren kuruluşa yapılan bağışlardan oluşmaktadır. Dikkate alınan tek ölçüt, kişinin muhtaç durumda bulunmasıdır. Yardımının bir sonraki yıl aynı dönemde yapılacağı yönünde bir düzenlilik bulunmamaktadır. Giyim yardımları son yıllarda bazı SYDV'ler tarafından kurulan sosyal marketler aracılığıyla da yapılmaktadır. Bu marketlerde vatandaşların bağışladıkları birinci ya da ikinci el giysiler ve ev eşyaları bulunmakta ve ihtiyaç sahibi kişilerin bedenlerine göre giysi yardımı yapılmaktadır²⁸.

viii) İşsizlere Yardım, Türkiye'de muhtaç durumdaki işsiz kişilere sosyal yardım niteliğinde düzenli gelir sağlanması yönünde bir yardım programı henüz mevcut değildir. Bunun yanı sıra, SYDGM ve SYDV'ler tarafından verilmekte olan proje destekleri, sosyal yardımların *bireylerin kendilerine yetebilir hale gelebilmeleri* amacını desteklemek üzere, sosyal yardımlarla birlikte yürütülen programlardır. Bu yardımlar özellikle işsiz kişilerin işgücü piyasasına entegrasyonunun sağlanması amacıyla, iş kurma desteği verilmesi, ilgili kurumlarla birlikte istihdam amaçlı eğitimler düzenlenmesi gibi konuları kapsamaktadır. Ancak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik

²⁴ Sibel, Yılmaz, a.g.m.

²⁵ Sibel, Yılmaz, a.g.e.

²⁶ <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/236>

²⁷ www.ozida.gov.tr

²⁸ <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/236>

Fonu (SYDTF) Kurulu, iş eğitimi verilmesi hususunun İŞKUR'un görev alanına girmesi dolayısıyla, SYDTF kaynakları kullanılarak bu tür eğitimlerin verilmesi uygulamasına son verilmesi yönünde karara varmıştır.

ix) Diğer Yardımlar, belirtilen yardım türlerinden herhangi birine girmeyen ancak kişinin muhtaç olması dolayısıyla yapılan nakdi yardımlar bulunmaktadır. Bu yardımlar kişilerin muhtaçlıkları dolayısıyla yapılmakta olup, kişinin herhangi bir özelliği ön planda değildir. SYDV'ler, Vakıflar Genel Müdürlüğü, SHÇEK ve belediyeler tarafından verilen yardımların bir kısmı bu niteliktedir²⁹.

SOSYAL YARDIM BİLGİ SİSTEMİ

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma genel müdürlüğü tarafından 2009 yılında sosyal yardım bilgi sistemi oluşturuldu. Bu sistem sayesinde; Sosyal yardım başvurusu yapan vatandaşlarımızın muhtaçlıklarını ve kişisel verilerini merkezi veri tabanlarından temin/tespit etmelerini ve İkinci defa Mükerrer yardımların önlenmesine yönelik olarak kurumlar arası (online) veri paylaşımını sağlamaktadır. Hali hazırda 10 ayrı kurumdan 24 ayrı sorgulama yapılmaktadır³⁰.

TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIM HİZMETİ İLE İLGİLİ KURUMLAR

Ülkemizde kamu kurumları kendi içlerinde sosyal hizmet amaçlı faaliyetler yürütmektedirler. Buna göre, bazı kamu kurumlarının başlıca sosyal yardım faaliyetleri şöyledir; Türkiye'de sosyal yardım hizmetleri kamu kurumları aracılığı ile yapılmakla beraber, özel kuruluşlar tarafından da yapılabilmektedir. Kamu kurumlarından amacı sosyal yardım ve sosyal hizmet olan kuruluşların başlıcaları şunlardır³¹;

- a) Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü,
- b) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
- c) İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı,

Bu kurumların faaliyetleri birbirinden ayrı olarak devam etmektedir. 2011 yılında yeni kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, bazı kuruluşları birleştirmiştir. Bundan dolayı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi bazı kuruluşlar kapatılmıştır. Bu kurumları faaliyetlerine göre ayrıntılı olarak incelediğimizde benzer hizmetler yaptıkları aşağıda da görülecektir. Buna göre ilgili kurumların incelenmesi sonucu şu verilere ulaşılmıştır.

a) Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü

Medeni Kanun'la yapılandırılan vakıf müesseselerinin sevk ve idaresi bu kurum tarafından yapılmaktadır. İlk vakıf kuruluşunun 1048 yılında oluşturulması dikkate alınrsa, bu kurum geçmişten günümüze tüm vakıf müesseselerinin korunması ve amacı doğrultusunda hizmeti için faaliyet göstermektedir. Genel faaliyet alanlarından, araştırmamıza konu olan sosyal yardım hizmetleri olduğu için başlıklar sosyal yardım içerikli olanlardan oluşturulmuştur. Oysa Vakıflar genel müdürlüğü bunun dışında, kültürel faaliyetlerle de görevli bir kamu kurumudur.³²

b) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

2011 yılında kurulan bu bakanlık Sosyal Yardım faaliyetlerini tek çatı altında toplamayı amaçlamaktadır. Daha önceden var olan Devlet Bakanlığının yerine ilgili faaliyetleri devam ettirmektedir. Bu çerçevede, SHÇEK ve SYDGM kurumlarını Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü adı altında birleştirmiştir. Bu birleştirme sonucunda SHÇEK feshedilmiştir. Sosyal yardımların dağıtım ve politika üretilmesinde kullanılan SHÇEK ve SYDGM yardımlarını aynı ve nakdi yardımlar şeklinde yapmaktaydı³³.

Özürlülere yönelik hizmetlerin düzenli, etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini temin etmek için; ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, özürlüler ile ilgili ulusal politikanın oluşmasına yardımcı olmak, özürlülerin problemlerini tespit etmek ve bunların çözüm yollarını araştırmak üzere 571 sayılı Başbakanlığa bağlı Özürlüler İdaresi Başkanlığının kurulmasına, ilişkin Kanun Hükmünde Kararname 1997 yılında yürürlüğe girmiş ve Bakanlık Ankara'da faaliyete geçmiştir. Özürlülere ilişkin plan ve programlar ile ekonomik ve sosyal statülerini etkileyen tüm kararların alınması sırasında özürlülerin katılımlarının sağlanması amaçlanmıştır³⁴

²⁹ www.ozida.gov.tr

³⁰ http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1282141110-AYild_Sosyal_Yardımların_Koordinasyonunda_Sosyal_Yardim_Bilgi_Sistemi.pdf

³¹ Pınar, Semerci, Yoksulluk, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2010

³² www.vgm.gov.tr, a.g.s.

³³ www.sydgm.gov.tr

³⁴ http://www.ozida.gov.tr/?menu=haber&sayfa=ozuryapilanma

c) İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı

AB Müktesebatına uyum çerçevesinde hazırlanarak yürürlüğe konulan 03.08.2002 tarih ve 4771 sayılı Kanunun 3. maddesi ile 2908 sayılı Dernekler Kanununun 46. maddesinde yapılan değişiklikle; Dernekler ile ilgili hizmetleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığı bünyesinde Dernekler Dairesi Başkanlığının kurulması ve aynı Kanununun 73. maddesinde yapılan değişiklikle de; İçişleri Bakanlığınca, derneklere ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, hizmetleri görmek üzere illerde valilikler, ilçelerde de kaymakamlıklar bünyesinde derneklerle ilgili bir birim oluşturulması hükmü getirilmiştir.

Bugüne kadar toplam 234240 adet dernek kurulduğu bunlardan 142380 adedinin feshedildiği görülmektedir.

2012 yılında elde edilen son verilere göre Türkiye’de faal olan 91860 adet dernek bulunmaktadır. Bu derneklerden 460 tanesi kamu yararına faal olan dernekler sınıfındadır. Yardım toplama için izin almasına gerek olmayan 18 dernek bulunmaktadır. Sosyal yardım amaçlı olduğu düşünülen derneklerin toplam sayısı ve sınıflandırması ise şöyledir;

– Din temelli dernekler	15821
– Yardımlaşma dernekleri	15040
– Toplumsal Hayat Dernekleri	6548
– Hayır işleri Dernekleri	632

Buna göre, yardım amaçlı toplam 38041 adet dernek bulunmaktadır³⁵.

TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLAŞMA SİSTEMİNİN DEĞERLENDİRMESİ

Türkiye’de sosyal yardım sisteminin güçlü bir geçmişi olmasına rağmen, etkin ve verimli bir uygulama yapılamamaktadır. Bu nedenle aksaklıklar ve sorunlar bulunmaktadır. Klasik yönetim anlayışına göre kamu kurumlarında yapılan işler bir bürokratik sistem içinde yapılır. Bu sistemin, ekonomik, sosyolojik ve yasal boyutları olmalıdır. Alman sosyolog Max Weber, ideal bürokrasi teorisinde bu durumu açıklamıştır.

İdeal bir Sosyal yardım sisteminde de Max Weber yaklaşımına benzer bürokratik bir yapılanma bulunmalıdır. Ancak Türkiye’deki yapı son derece dağınık ve karmaşık bir şekildedir. Çok başlılık ve kontrol edilemeyen faaliyetler sistemin verimliliğini engellemektedir. Kamu otoritesi sürekli yenilikler yaparak sistemi iyileştirmeye çalışmaktadır. Fakat bu konuda hedeflenen başarı sağlanamamıştır. Bunu kalkınma planlarından anlayabiliriz. Örneğin 7. Beş yıllık kalkınma planında şu ifadeler yer almaktadır³⁶;

“-Sosyal hizmet ve yardımlar konusundaki dağınıklık ve yetersizlik devam etmektedir,

- Sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin temel esaslarını belirleyecek Sosyal Güvenlik Temel Yasası çıkarılacaktır.

- Sosyal güvenlik kurumlarının teşkilat yapıları merkeziyetçi yapıdan uzaklaştırılarak yerinden yönetim esasına uygun bir yönetim yapısına kavuşturulacak, kurumların idari ve mali özerklikleri sağlanacaktır.”

Ancak bu planlama hedefine ulaşmadığından 8. Beş yıllık kalkınma planında tekrar gündeme gelmiştir³⁷.

“-Aynı ve nakdi yardım yapan veya hizmet sunan kurum ve kuruluşlar arasında ortak bir kriter ve hizmet standardı oluşturulamamıştır.

-Hedef kitlelere daha etkin bir hizmet sunmak amacıyla sosyal yardım ve hizmetler yeni bir sisteme kavuşturulacaktır.

- Sosyal hizmet ve yardımların geliştirilebilmesi amacıyla, kamuya ait her türlü sosyal hizmet ve yardım programının düzenlenmesi, idaresi ve koordinasyonundan sorumlu yeni bir kurumsal yapılanma oluşturulacaktır.”

Buradan anlaşılan şudur ki, devlet kendi yapılanmasındaki etkinlik ve verimlilik sorununun farkındadır. Ancak gerekli köklü reformları yapamamaktadır. Bunun en temel nedeni ise, “sosyal yardım konusunun bilimsel anlamda ele alınarak milli bir politika oluşturma girişimi” henüz yapılmamıştır.

³⁵ http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=52&Itemid=12&lang=tr

³⁶ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/vii/>

³⁷ <http://plan8.dpt.gov.tr/>

TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIM SİSTEMİNİN SORUNLARI

Türkiye'de sosyal yardım sisteminin temel sorunu, başlangıç bölümünde de belirtildiği üzere ciddi olarak sosyal yardımı amaçlayan bakanlık düzeyinden sistemli bir hiyerarşi olmamasından kaynaklanmaktadır. Kaynakların miktarı ve kullanımları her an değişime uğrayabilmektedir.

Oysa bu klasik yönetim anlayışında ideal bürokrasi hedefine ters bir durumdur. Alman sosyolog Max Weber'in **ideal bürokrasi** kavramının oluşum şartlarından biride, her şeyin yazılı kurallar çerçevesinde ele alınmasıdır ve bu kurallar şahıslara göre değişmemelidir³⁸.

Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığının taşınmalı eğitim harcamalarını sosyal yardım fonundan yapması bunun ilginç bir örneğidir. Muhtaçlar için ayrılan fon, eğitim politikasının bir faaliyetinde kullanılmamalıdır. Bu yapısal düzenlemedeki eksikliklerden kaynaklanmaktadır. 2008 yılında cumhurbaşkanlığı devlet denetleme kurumu tarafından yapılan tespitler bu gerçeği gözler önüne sermektedir. Raporu göre; dağınıklık, kontrolsüz istihdam, harcama yerlerinin tespitinde hatalar ve denetim eksiklikleri bu kaynakların amacına tam olarak ulaşmadan yok olduğunu göstermektedir. Türkiye'de sosyal hizmet kurumlarının eksiklikleri göz önünde bulundurulduğunda mevcut yapının reforma ihtiyacı olduğu görülmektedir. Öncelikle sosyal yardımın bir lütuf değil, anayasal bir hak olduğu hususu benimsenmelidir. Bu kurum yardımlarını karşılık beklemezsiniz ve sadece ihtiyaç sahiplerine yapmalıdır.

Yukarıda bahsedilen **Max Weber'in ideal bürokrasi modeli** çerçevesinde bir öneri hazırlanması amaçlanmış olup, temel sorunlar sınıflandırılmıştır. Sorun başlıklarını inceleyecek olursak daha sağlıklı bir öneri sunmuş oluruz. Buna göre sorunları aşağıdaki şema ile daha açık görmemiz mümkündür. Kurumun reformu için önerilerde bu eleştiriler doğrultusunda olacaktır.

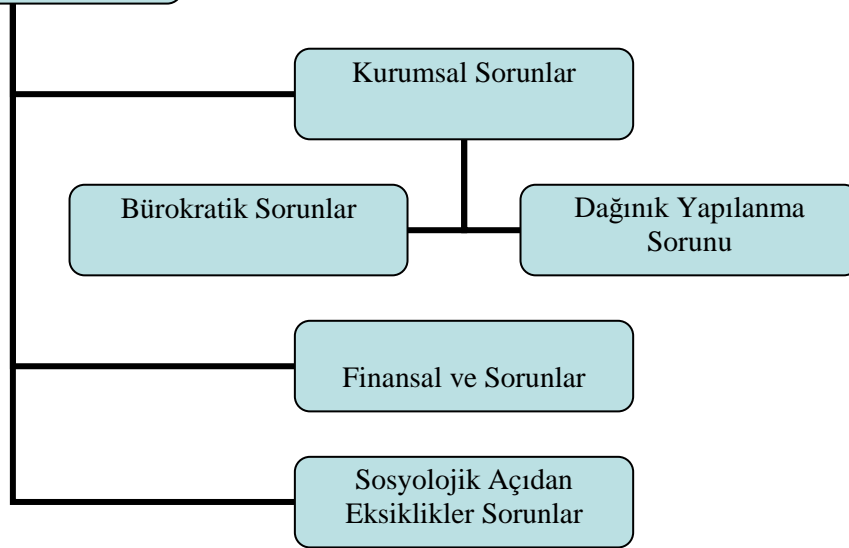
---

³⁸ <http://www.ekodialog.com/Konular/burokratik-yonetim-anlayisi.html>

TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIM SİSTEMİNİN SORUNLARI

Sosyal Yardım Sisteminin Eksiklikleri ve Sorunları

101

Türkiye’deki mevcut sosyal yardım sisteminde başlıca şu aksaklıklar olduğu söylenebilir:

- Kurumsal açıdan sorunlar,
- Finansal açıdan sorunlar,
- Sosyolojik açıdan eksiklik ve sorunlar bulunmaktadır.

Bu başlıklar yukarıdaki şemaya göre incelendiğinde her başlığın alt başlıkları da olduğu görülecektir. Sosyal Yardımın sorunları kendi alt başlıklarına göre incelendiğinde durum şöyledir;

a) Kurumsal Sorunlar

Sosyal Yardım devlet politikası olarak birinci öncelikli faaliyetler arasında yer almadığından sistemli bir kurumsal yapılanmaya sahip değildir. Bu durum klasik yönetim anlayışına ters bir durumdur. Esasında bir hiyerarşi içinde kurumsal bir yapı olsa bile amaç açısından bu kurumsal yapı uyumsuzdur.

Günün şartlarına göre, her siyasi iktidar döneminde farklı şekilde düzenlenen bir yapıya sahiptir. 2011 yılında sosyal yardımların bağlı bulunduğu devlet bakanlığı “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı” adıyla yeni bir bakanlığa kavuşmuştur. Bu bürokratik yapılanmada önemli bir adım olmakla beraber, eski yapının aynen devamı özelliğini taşımaktadır. Örneğin bu bakanlığın 2012 yılı içinde üstlendiği “Şehitliklerin Onarımı” projesi vardır. Bu proje sosyal yardım ile ilgili hiçbir sonuç doğurmamaktadır. İlgili bakanlık sosyal politika üretme adına yaptığı bu faaliyetten Sosyal Yardımın yine ikinci planda bir iş olarak kaldığı görülmektedir.

Kurumsal sorunun bir başka önemli sonucu da kaynakların etkin ve verimli kullanımına engel teşkil etmesidir. Örneğin; Muhtaç aylığı, aşevi hizmetleri gibi bazı hizmetler Vakıflar Genel Müdürlüğü³⁹ ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu⁴⁰ tarafından ayrı ayrı verilmektedir. Bu kaynak kullanımında verimlilik ve etkinliği düşürmektedir. İsrafa da neden olmaktadır. Her kurum kendi kaynaklarının yettiği ölçüde hizmet vermeye çalıştığından kaynak yetersizliği durumu da ortaya çıkabilecektir. Kurumlar arasında iletişim noksanlıkları kaynak paylaşımını engellemektedir.

³⁹ Başbakanlığa Bağlı bir kurum

⁴⁰ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı bir kurum

TÜİK verilerine göre, Türkiye’de 2010 yılı yoksulluk oranı %17,11’dir. Türkiye nüfusu 73 milyon 722 bin 988⁴¹ olduğuna göre, 12 milyon 490 bin kişilik bir yoksul nüfus vardır. Ancak 2010 verilerine göre vakıflar genel müdürlüğünden sosyal yardım talep edenlerin %62,67’lik kısmı karşılanmıştır⁴². Bu oran rakamsal baz da ele alındığında şöyledir;

Gıda yardımı	73000 kişi
Eğitim bursu	10000 kişi

Diğer yardımlar da göz önüne alındığında 100.000 civarında yoksula ulaşıldığı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla vakıfların sosyal yardım faaliyetindeki etkisi %1’in altında kalmaktadır. Bu kontrolsüzlük kaynak israfına neden olmaktadır.

SYDF verilerine göre; özel sosyal yardım kurumları verilerine göre yardım alma kriterleri değişik olduğundan kimin ne oranda haklı olarak bu yardımlardan faydalandığı sorun olarak ortadadır. Çünkü bu kurumların hepsi yardım yapmakta ortak bir yoksul tanım ve profili olmadığından paylaşım adil olmamaktadır.

i) Bürokratik Sorunlar

Sosyal Yardım almak isteyenler kendilerinin muhtaç olduğunu ilgili kamu kurumuna ispatla yükümlü tutulmuşlardır. İspat işlemi içinde, hazırlaması gereken evraklar bulunmaktadır. Muhtaç durumda olmasına rağmen bu durumu ispatla uğraşamayanlar bu yardımlardan faydalanamamaktadırlar. Farklı kurumlar benzer yardımı verdiklerinden, aynı şahsa birden fazla kurumdan benzer yardımlar yapılabilmektedir. Bu bölüşümdeki adaleti engellemektedir.

ii) Dağınık Yapılanma Sorunu

Türkiye’de Sosyal Yardım hizmetleri, birden fazla kurum tarafından organize edilmekte ve bu kurumlar birbirinden bağımsız çalışmaktadır. Bu nedenle birbirine benzeyen hizmetler farklı kurumlar tarafından sistemli olmadan yapılmaktadır. Başbakanlığa bağlı vakıflar genel müdürlüğü, diğer kamu kurumlarındaki yardım kuruluşları, içişleri bakanlığına bağlı dernekler bunlardan bazılarıdır.

b) Finansal Sorunlar

Türkiye’de Sosyal Yardım Sisteminin finansal ihtiyacı bakanlıkların ayırdıkları bütçeler ve yardımlardan oluşmaktadır. Bu rakamlar sistemli olarak artırılmakta olup, tamamen sosyal yardım sınıfında olmayan giderleri de kapsamaktadır. Türkiye’de Sosyal Yardım Sisteminin finansal kaynak ihtiyacı faaliyette olan kurumlara ayrılan ödenekler ve bağışlarla giderilmektedir.

Her kurum diğerinden habersiz uygulamalar yapmakta olup esas kaynaklar amaç dışında da kullanılabilir. Örneğin sosyal hizmet kurumu olan vakıflar genel müdürlüğü, müzelerin tefriş, bakım onarım gibi harcamalarını yaparken sosyal yardım amaçlı kaynakları kullanmaktadır. Oysa Kültür Bakanlığının vakıf eserlerini koruma kapsamına alması gerekmektedir. Sosyal yardım kaynaklarını esas amacı doğrultusunda kullanılması sağlanmalıdır. Şu anda vakıflar genel müdürlüğü yurtiçi ve yurtdışında bulunan kültür varlıklarına sahip çıkmaya çalışmaktadır. Oysa vakıfların en temel amacı sosyal yardım hizmetleridir.

Sosyal hizmet ve yardım alanında, sürekli genişleyen ve büyüyen kamu finansmanı yoluyla, çok daha değişik alanlarda verilen hizmetler genişletilmiş ve yaygınlaştırılmıştır. Toplamı 14,3 Milyar TL’ye ulaşan kamu finansmanının yedi ayrı kurum tarafından vatandaşa ulaştırılması, verimsiz ve gereksiz bir merkezi yapılanmaya yol açmış bulunmaktadır. Bu kurumların çalışmaları ayrı stratejilerle yapıldığından, siyasal iradenin de etkili olduğu bazı uygulamalarında görülmesine neden olmaktadır.

Konuyla ilgili yapılan akademik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar haricinde de, Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu ve DPT uzmanları tarafından da araştırmalar yapılmıştır. Her çalışma da öngörülen aksaklıklar birbirine benzerlikler göstermektedir. Bulgular çerçevesinde, Türkiye’de ve dünyada sosyal yardımlaşmanın dağınık yapıldığı kamu desteklerinin serbest ve yönetici iradesiyle yürütüldüğü tespit edilmiştir. Bu tespitlerden bazıları şöyledir;

⁴¹ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=39&ust_id=11,

⁴² http://www.vgm.gov.tr/belgeler/faaliyet/2010_yili_faaliyet_raporu.pdf

Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulunca 2008 yılında yapılan bir çalışma sonucunda; “Sosyal Yardımlaşma hizmetleri son derece dağınık ve metotsuz bir şekilde yapılmaktadır. Bu durumun merkezi bir birim tarafından yapılması daha sağlıklı olacaktır.”⁴³ ifadeleri yer almaktadır.

Sosyal Yardım Kurumlarının sayısı ve bağlı buldukları bakanlık nezdindeki kurumlarda farklı olduklarından finansal kaynaklarda ve kullanımda çok başlılık ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığına bağlı yeşil kart uygulamaları, Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı eğitim burs ve yardımları çok başlılığın göstergeleridir. Bu kurumlar birbirinden bağımsız olarak harcamalar ve planlamalar yapmaktadırlar.

Sosyal Yardım Sisteminde yoksulluk ve muhtaçlıkla birebir ilgilenen iki kurumun harcamalarının oranı şu şekildedir. 2006 yılında 9.380.248.285 TL’lik toplam sosyal yardım harcamalarının ancak %19’luk kısmı bu kurumlar tarafından kullanılmıştır. 2007 yılındaki 12.091.821.442 TL’lik harcama içindeki pay %17 düzeyinde gerçekleşmiş ve 2008 yılında 14.261.397.433 TL’lik tutar içinde ise %20 düzeyinde gerçekleşmiştir⁴⁴.

c) Sosyolojik Açıdan Eksiklik ve Sorunlar

2011 yılında kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile sosyal yardım kurumları yeniden yapılandırılmaktadır. Ancak bu eski kurumları tek çatı altında toplamaktan daha öteye gitmemiştir. Günün siyasi şartlarına göre hükümet politikasına hizmet ön plandadır. Uygulanan politikaların günün şartlarına göre kendini yenileyememesi sorunu vardır. Türkiye’de “Sosyal Yardım Yasası” tam olarak düzenlenememiştir. Oysa bu yasanın düzenlenip günün şartlarına göre kendini yenileyebilmesi gerekmektedir.

Yoksul tanımı artık bilimsel olarak içeriği genişleyen bir kavram haline gelmiştir. Sadece gıda veya barınma yoksulluğunun dışında sosyal ihtiyaçları da içine alan tanımlar ortaya konulmalıdır. Günümüzde, sosyal risk, sosyal koruma ve sosyal hizmet kavramları artık yoksulluk tanımının genişlemesiyle, bu tanım içinde yerini almalıdır.

TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIM SİSTEMİNE BİR MODEL ÖNERİSİ

103

BİLİMSEL DAYANAĞI

Yapılan çalışmada Türkiye’de uygulanmakta olan sosyal yardım uygulamalarının yetersizlikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Aksaklıkların başında, Max Weber’in bilimsel olarak ortaya koyduğu ideal bürokrasi sisteminin uygulanmadığı gözlemlenmiştir. Bu çerçevede kamunun sevk ve idaresinde etkinliği artıracak başlıca unsurlardan biri olan bürokrasiyi öne çıkaran ve sonuçlarında değerlendirilmesini sağlayan bir model önerisi hazırlanmıştır. Max Weber’e göre klasik yönetim anlayışından biri de “**Bürokratik Yönetim**” yaklaşımıdır. Buna göre, yetersiz kalan küçük örgütlerin yerlerini kamu ve özel sektörlerde büyük çaplı örgütlere terk etmişlerdir. Bu örgütler rasyonel çalışan örgütler olarak planlanmışlardır.

Weber’in söz ettiği “**ideal bürokrasi modeli**” şu kurallar çerçevesinde uygulanmalıdır;

- İş bölümü ve uzmanlaşmaya gidilmiş olması
- Uyulması gereken yazılı kural ve düzenlemelerin olması,
- Kural ve düzenlemelere ayırım yapmadan, keyfçilik ve kişisellikten uzak herkesin uymasının sağlanması,
- Örgütte ast-üstlerin ve bunlar arasındaki ilişkilerin, her makamın yetki ve sorumluluklarının belirlendiği,
- Hiyerarşide yetki ve sorumlulukların kontrol edildiği,
- İş görenlerin seçimi, ödüllendirilmesi ve yükseltilmesinin nitelik ve performanslarına dayandırılmasını öngörür⁴⁵.

Kaynak tahsisi ve kontrollü olarak ilgililere aktarılmasında yapılacak olan bürokratik düzenlemelerde ideal olana ulaşma çabaları bilimsel düzenlemelerle desteklendiği sürece amaca ulaşılacaktır. Aksi takdirde, kaynak aktarılmasına rağmen istenen sonuca ulaşamayacaktır.

ÖNERİLEN MODELİN AMAÇLARI VE AYRINTILARI

- Sosyal Hizmet kurumlarını tek çatı altında toplamak amacıyla, **Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı amaç olarak sosyal yardımlar bakanlığına uygun hale getirilmeli veya "Sosyal Yardımlar Bakanlığı"** adıyla bir bakanlık kurulmalıdır. Bu bakanlığın Sosyal Yardım dışında bir sorumluluğu olmamalıdır. Vakıflar, Sosyal Yardım

⁴³ Türkiye’de Sosyal Yardımlaşmanın Yasal dayanağının incelenmesi, DDK,inceleme Raporu,Ankara,2009

⁴⁴ a.g.m.

⁴⁵ <http://www.ekodialog.com/Konular/burokratik-yonetim-anlayisi.html>

amaçlı dernekler vb. tüm kamu yardım kurumları kurulacak bakanlığa bağlanmalıdır. Bilimsel olarak, "İdeal Bürokrasi Kuramı" gereği, kurumun işbölümü ve uzmanlaşma sağlaması için müstakil bir bakanlık olması önerilir.

- İllerde konuyla ilgili tüm birimlerin birleştirilmesiyle bu bakanlığa bağlı "İl Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Müdürlüğü" ile ilçelerde ve belediyesi bulunan her yerleşim yerine Sosyal Hizmet Müdürlükleri kurulmalıdır.

-Kurulması önerilen il müdürlüğünün özellikle uygulama sorumluluğunu belediyeler ve il özel idareleri ile paylaşabilme yeteneğine sahip olması ve sivil toplum kuruluşlarının sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar alanına daha etkin bir şekilde katılımının sağlanmasında etkin bir rol üstlenmesi gerekmektedir.

- Türkiye'de kamu kurumlarının birbirlerinden bağımsız yardım ve dayanışma hizmeti vermesi sonlandırılmalıdır. Faal olanlar "Sosyal Yardım Bakanlığına" bağlanmalı, tüm kamu kurumların da sosyal yardım nitelikli dernek ve vakıf kuruluşu teşvik edilmelidir. Bu yolla her kurumun sosyal yardıma katkısı sağlanmalıdır.

- Özel yardım kuruluşlarının, mevcut faaliyetlerini serbest bırakıp, mali açıdan yetersiz kalan yerlerde (projelendirilmiş olanlar) destekleme yapılmalıdır. Yardım yaptıkları şahıslar kayıt altına alınmalı merkezi birim tarafından takip edilmelidir.

- Gönüllü kuruluşların tümü Sosyal Yardım Bakanlığına bağlanmalı ve faaliyetleri denetlenmelidir. Bu kurumların ideolojik, siyasi düşünce vb. lokal denebilecek faaliyetlerine izin verilmemelidir. Anayasada yer alan "eşitlik" ilkesi gereği herkesin kamu kurumu nezaretinde bu kuruluşlardan istifade etmeleri sağlanmalıdır.

- Yurtiçi ve Yurtdışı sosyal yardımları, "Sosyal Yardım Bakanlığı"nın denetimine tabi olmalıdır. Bu çerçevede yurt dışına yapılacak yardımlar sosyal yardım kaynaklarından bağımsız olarak yapılmalıdır. Ancak yurtdışından gelecek olanlar doğrudan gelir olarak bu kuruma aktarılmalıdır.

- Fakir kimliğinin tam tanımının yapılabilmesi ve günün şartlarına göre kendini yenilemesi için, akademik eğitim kurumlarından destekler alınıp sosyal araştırmalar yaptırılmalıdır. Üniversiteler de, "Gelir Adaleti ve Yoksullukla Mücadele" başlıklı kürsüler kurulması için çalışma yapılmalıdır.

- Sosyal Yardım Bakanlığı, Yoksullukla Mücadele, Sağlıklı Yardım Dağıtımları, Sosyal Yardım Kaynak Temini, Afetlerle Mücadele, Sokak Çocuklarını Topluma Kazandırma gibi Sosyal Yardıma ve Yoksullukla Mücadeleye hizmet edecek konularında araştırma yapacak Araştırma Enstitüleri açmalıdır.

- Üniversitelerle işbirliği yapılarak sosyal hizmet uzmanlık bölümleri alt sınıflara ayrılırak; Psikolojik Destek, İnsanların Topluma Kazandırılması, Sokak Çocuklarıyla İlgilenme gibi toplumun ihtiyacı olan alanlarda hizmet elemanı yetiştirmesini sağlamalıdır.

- Türkiye'de bir yoksulluk tanımı ve temel kriteri belirlenmelidir. Buna göre, "**Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Kütüğü**" oluşturulmalıdır. Kaydolan vatandaşlar belirli kriterlere göre sınıflandırılmalıdır. Kategoriler açlık sınırının altında bulunma ve başkasının yardımı olmaksızın hayatını idame ettirememesi gibi tespitler esas alınmak üzere düzenlenmelidir.

- Devlet tarafından gerçekleştirilmesi zorunlu görülen sosyal hizmet ve yardımların kapsam ve sınırlarının tam olarak tanımlanması ve bu hizmet ve yardımların hangi kurumlar ve/veya mahalli idareler tarafından yapılacağı net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri bu koordinasyonu yapacak şekilde donatılmalıdır. Her kurumun kendi isteği doğrultusunda rastgele yardım ve yoksul tanımlaması yapması önlenmelidir.

- Sosyal hizmet ve yardımların, kişilerin ikametgâhına en yakın yerlerde oluşturulacak birimler vasıtasıyla verilmesi, başvuru ve onay makamının aynı yerde olması, başvuruların makul sürelerde sonuçlandırılması, değerlendirme ölçütlerinin somut ve objektif şartlardan oluşturulması, bu hizmetlere ihtiyaç duyan kişilerin daha iyi bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.

- Yoksul kişilere verilecek sosyal yardımların miktar ve çeşidinin, kişilerin gıda dışında barınma, elektrik, temiz su, doğalgaz gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek düzeyde ve çeşitlilikte olması gerekmektedir.

- Sosyal yardımların insanları rencide etmeden çok merkezli olarak dağıtılması sağlanmalıdır. Sosyal hizmet ve yardımların vatandaşlara ulaştırılmasında eğitilmiş gönüllü vatandaşlardan yararlanılmasının yanında, eğitilmiş sosyal hizmet uzmanları görevlendirilmelidir.

- İyileştirici nitelikteki sosyal hizmetlerin yanı sıra koruyucu, önleyici, geliştirici ve değiştirici nitelikteki sosyal hizmetlerin de yaygınlaştırılması üzerinde önemle durulmalıdır.

- Hızlı ve sağlıksız kentleşme sorunlarının yoğun olduğu kentler ile kalkınmada öncelikli yörelerde "Sosyal Hizmet ve Yardım Merkezleri" (müdürlükler dışında) açılmalıdır.

- İnsanların yeniden üretime katılmasını destekleyen, imkân yaratan, teşvik eden istihdam artırıcı sosyal hizmet ve yardımların artırılması, sosyal yardımların bağımlılık yaratmaması amacıyla yardımlar ile istihdam arasında bir bağ kurulması gerekmektedir.

- Kamu kurumlarında istihdam oranının belli oranda sosyal yardım alanlar içinden seçilmesi sağlanmalıdır. Bu kişilerin maaşlarından belli oranda sosyal yardım fonuna kesinti yapılmalıdır.

- Asgari geçim düzeyi belirlenmeli ve bu sınırın altında kalanlara, ücretlerine ilave olarak “gelir desteği” yapılmalıdır. Bu yardımlar gelir düzeyi artıncaya kadar ilgililere ayrıca ödenmeli ve ücret bordrolarında gösterilmelidir.

- Muhtaç ailelerin barınma ihtiyaçlarının da sosyal hizmet ve yardımlar kapsamına alınması, bu çerçevede gerek TOKİ gerekse belediyelerin alt gelir gruplarına yönelik konut projeleri uygulanmalarına sosyal yardım ödeneklerinden destek sağlanmalıdır. Oluşturulacak kütüklerden yararlanılarak, gerçek ihtiyaç sahipleri belirlenmeli ve % 100 bedelsiz konut tahsisi gerekenlere bu tahsisin yapılması sağlanmalıdır.

- Yoksulluk her geçen gün tanımı ve içeriği değişen bir kavram halini almaktadır. Bu bir sorun olmaktan çıkıp kamu adına sürekli talep ve araştırmalar doğrultusunda yenilenmelidir. Sosyal Yardım Bakanlığı uzman kişiler istihdam ederek, günümüzün değişen koşulları içerisinde yoksulluk kavramının gösterdiği gelişimi de takip etmelidir. Sadece açlık-barınma-eğitim olarak algılanan yoksulluk; ihtiyaçlar çerçevesinde, insani yaşam koşullarına sahip olma, insan hakkı ihlaline uğradığında hakkını müdafaa edebilme ve hukuki mücadelede yardım sağlama gibi farklılıklarla ihtiyaçların sınırsızlığına göre hizmet çeşitleri de ortaya koymalıdır.

-Yoksullukla belirli aralıklarla mücadele etmek yerine yoksulluğu yok edecek çözümler üretilmelidir. Yoksulluktan kurtarılan her birey sürekli olarak sosyal yardım fonuna katkı sağlamalıdır.

-ABD’de bölgesel farklılıklar göz önüne alınarak sosyal yardım programında özel statülü bölgeler belirlemiştir. Bu bölgelere özel sosyal yardım programları uygulamaktadır. Türkiye’de de benzer şekilde bölgesel tespitler yapılmalı ve öncelikli yardım türleri ve alt yapısı hazırlanmalıdır.

-Aileler de nüfus sayısına göre sosyal yardım tutarları düzenlenmelidir.

-Adli yardım birimi faaliyete geçirilmelidir. Sosyal yardım kütüğüne kayıtlı olanların hukuki sorunlarına çözüm üretecek birimler oluşturulmalıdır.

-Sosyal Yardım alanların mal edinmelerine izin verilmelidir. Edindikleri mallardan sağladıkları fayda, sosyal yardımdan düşülmelidir. Sağlık, eğitim ve insanca yaşamaya gerekecek diğer yardım konularını etkilememelidir.

-Sosyal hizmet eylem planları hazırlanmalıdır. Bu planlar da, sosyal hizmet çeşitlerine göre alt planlar oluşturulmalıdır. İstihdama ve üretim yapmaya yönelik projeler hazırlanmalıdır. Sosyal yardım alan ailenin çocuklarının % 100 ücretsiz yüksek öğrenim görmeleri için imkan sağlanmalıdır. Meslek hayatına atıldığında sermaye temini ile iş kurma veya kamu kurumlarında, özel sektörde sosyal yardım kontenjanından iş bulması sağlanmalıdır.

- Sosyal Hizmetlerde gönüllü kuruluşlar ve yerel yönetimlere işlevsel yetkiler verilmelidir. Projelendirmek kaydıyla kamu kaynaklarından faydalanmalarına izin verilmelidir.

-Sosyal Yardım Bakanlığı kendine bağlı, kurullar oluşturmalıdır. Her kurul kendi görev sınırları dahilinde diğer bakanlıklarla koordineli çalışabilmelidir. Örneğin, “Sağlık Hizmetleri Üst Kurulu” Sağlık Bakanlığı ile koordineli çalışabilecek bir yapıda olmalıdır. Her bakanlık “Sosyal Yardım Bakanlığı” ile koordinasyonunu sağlayacak bir birim kurmalıdır.

o Sağlık Hizmetleri üst Kurulu

- Acil Sağlık Hizmetleri Kurulu
- Tedavisi Zor Hastalıklar Kurulu
- Sürekli Takip Gerektiren Hastalar Kurulu

o Özürlülere Hizmet Üst Kurulu

- Protez ve Araç Temin Kurulu

- Gelir destekleri ve Yoksullukla Mücadele Üst Kurulu gibi kurullar oluşturulmalıdır.

- Vergi kalemlerine “Sosyal Yardım Vergisi” adı altında bir vergi eklenmelidir.

- Sosyal Güvenlik Primlerinde “Sosyal Yardım Katkı Payı” adı altında bir gelir kalemi eklenmelidir.

- Eğlence, Lüks tüketim gibi belli sektörler “Sosyal Yardım Vergisi” konulmalıdır.

- Kamu Bankalarının net karlarının belli bir yüzdesi “Sosyal Yardım Katkı Payı” olarak kesilip bu bakanlığa gelir kaydedilmelidir.

- Trafik para cezalarının tamamı ve diğer kurumlarca uygulanan para cezaları Sosyal Yardım Bakanlığına gelir yazılmalıdır.

- İnsanların zekatlarını vermeleri için yoksul kütükleri bilgi edinmeye açık olmalıdır. Yapılan katkılar kayıt altına alınmalı ve ödeyenlerin vergilerinden düşmesine imkan sağlanmalıdır.

- Sosyal Hizmetlerin yapılış şekli ve amaçları iletişim araçları kullanılarak anlatılmalıdır. Bunun için TV, Radyo, Gazete gibi yayın organları kurulmalıdır. TRT “Sosyal Hizmet Kanalı” oluşturmalı ve sürekli bilgilendirme ve eğitici yayınlar yapmalıdır. Bu kanal kurban derilerinin, zekatların vb yardımların nerelerde kullanıldığını anlatmalıdır. Bu yolla kaynak artışı hedeflenmelidir.

- Doğal afetler için merkezler kurulmalıdır. Doğal afet türüne göre yetişmiş eleman ve malzeme temini önceden planlanmalıdır. Sivil savunma ekiplerinden faydalanılmak üzere koordinasyon merkezleri kurulmalıdır. Afet sonrası bilinçsiz yardım dağıtımları ve yardım talepleri yasaklanmalıdır. Sosyal devlet olma özelliğinden ötürü devlet bu yardımları bizzat oluşturulan fonlardan karşılamalıdır. Kalıcı konut, işyeri kredisi gibi kaynaklar için bu yardım çağrıları yapılmalı ve tek merkezden koordine edilmelidir.

- Diyanet işleri başkanlığı aracılığı ile halkın zekat ve sadaka gibi dini ibadet olan yardımlarını, **Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Kütüğü** kayıtları çerçevesinde tahsil etmelidir. Böylelikle parasal anlamda sürekliliği olan bir kaynak temin edilmiş olur. Gönüllülük esasına göre yapılacak bu yardımlarda toplum kütükte bilgisi olmayanın yoksul olmadığı anlaşılabilmelidir. Bunun içinde tüm yoksulların bu kütükte bulunduğu herkese anlatılmalıdır.

- İnsanlar standart yaşam koşullarını yakalamak için kamu kaynaklarını rahatça kullanmalıdır. Böylelikle üretimde sürekli artış sağlayan bir durum ortaya çıkacaktır.

Türkiye’de yoksulluk olgusunun varlığı açık bir biçimde görülmekle birlikte bu sorun düşük eğitim düzeyi, işsizlik, kayıt dışı ekonomi, yetersiz sosyal güvenlik sistemi, ekonomik kriz, adil olmayan gelir dağılımı ve bölgesel eşitsizlikler gibi ülkenin yapısal sorunlarıyla beslenerek yaygınlaşmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, kamusal sosyal yardım uygulayan kurumlar içerisinde kapsam yönünden en önemlisi olmasına karşın, gerek örgütlenme biçim ve yapıları gerekse sistemli ve standart olmayan sosyal yardım hizmetleri ile yaşadığımız dünyada yoksullukla savaşıma yönelik sosyal devlet tarafından oluşturulan modern sosyal güvenlik sistemi ve genel anlamda sosyal politikalar içerisinde nitelendirilemez.

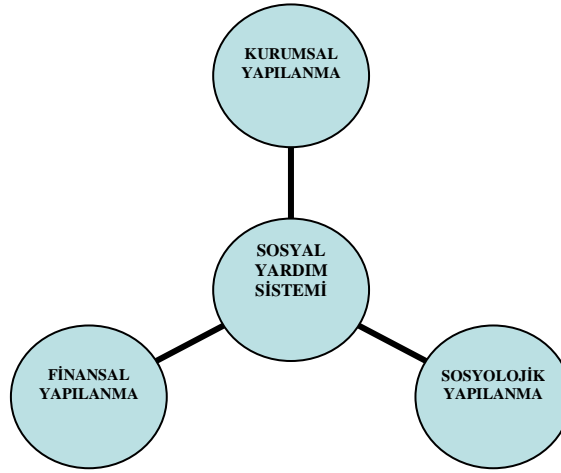
Yoksullukla savaşmada sosyal yardımların daha verimli ve etkin bir yapıya kavuşturulabilmesi için yapılması gerekenler ise; temel bir sosyal yardım yasası oluşturmak ve bu yasanın uygulamasından sorumlu sosyal güvenlik sistemimiz içerisinde sosyal yardım birimi; buna bağlı yerel örgütlenmeyi gerçekleştirmektir. Şayet; yoksul ve yardıma muhtaç vatandaşlarımıza sosyal yardımların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla sağlanmasına devam edilecekse söz konusu vakıfların yönetim ve kapasiteleri basta olmak üzere, ayrıntılı olarak gözden geçirilmeli ve sosyal yardım hizmetlerinde etkin ve sürdürülebilir bir yapılanma oluşturulmalıdır. Bu araştırma sonucunda, Dünya’da ve Türkiye’de sosyal yardımlaşma faaliyetlerinin bir sosyal devlet ve sosyal adalet ilkesi gereği yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ülkeler, gelir adaleti sağlamak, İnsan Hakları Bildirgesi, Avrupa Sosyal Şartı gibi uluslar arası sözleşmelere bağlı kalmak ve sosyal refahı sağlayan sosyal devlet olmayı temel ilke edinmişlerdir. Bundan dolayı sosyal yardım sistemini milli bir mesele olarak ele almaya çalışmaktadırlar. Ancak, kamu gücünün yeterince kullanılmadığı, dağınık bir kanun yapısıyla tam olarak desteklenmeyen bir sistemin varlığı görülmüştür.

ÖNERİLEN MODELİN UYGULANMASI

Modelin uygulanması aşağıda gösterilmiştir. Buna göre Sosyal Yardım Sistemi için önerilen model üç kısımdan oluşmaktadır. Bunlar;

- A) Kurumsal Yapılanma,
- B) Finansal Yapılanma,
- C) Sosyolojik Yapılanmadır.

Bu yapılanmaya göre üç farklı alanda çalışma yapılması gerektiği görülmektedir. Buna göre; Bu model önerisinde kurumsal yapı, Finansal Yapı ve Sosyolojik yapı ele alındığında mevcut yapıdaki aksaklıklarda ortaya çıkmış olacaktır. Bu başlıklar ayrıntılı olarak aşağıda ele alınmıştır.

a) Önerilen Modelin Kurumsal Yapılanması

Öncelikle kurumsal yapılanma sağlanmalıdır. Mevcut yapı dağınık bir örgüt ve fazla sayıda yasal düzenlemeden oluşmaktadır. Önerilen yapılanma aşağıdaki gibidir. Kurumsal yapılanmada önerilen alt başlıklar detaylarıyla aşağıda açıklanmıştır.

i) Sosyal Yardım Bakanlığı

Türkiye’deki mevcut sistemin dağınık bir yapısının olması nedeniyle tek çatı altında birleştirilerek, yönetim ve kaynak kullanımı kontrol altına alınmalıdır. Bunun için “Sosyal Yardım Bakanlığı” adıyla bir Bakanlık kurulması gerekmektedir.

ii) Sosyal Yardım Yasası

Türkiye’deki mevcut sosyolojik yapıya uygun bir “Sosyal Yardım Yasası” hazırlanmalıdır. Öncelikle bir kamu otoritesine bağlı olarak sosyal yardımın sistemleştirilmesi gerekmektedir. Yukarıda da, söylendiği üzere, bir “**Sosyal Yardım Bakanlığı**” kurulmalı ve bu sistem gönüllü kuruluşları da kapsayacak şekilde ele alınmalıdır. Ülkemizde yaşanan yoksulluğun büyük ölçüde yapısal sorunlarla ilişkili olması, çözümüne yönelik sosyal politikaların yanı sıra etkin ve istikrarlı ekonomi politikalarına da ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir. Yoksulluğun azaltılabilmesi ve önlenbilmesine yönelik ekonomi alanında işlerlik kazandırılacak politikalar ayrık tutulacak olunursa sosyal alanda devletin uyguladığı kamusal sosyal yardım programları bu bağlamda büyük önem arz etmektedir. Oysa ki; Türkiye’de bir “sosyal yardım sistemi” nin varlığından söz etmek mümkün değildir. Sosyal yardımlarla ilgili çok fazla sayıda yasa ve örgüt bulunmaktadır. Sosyal yardım hizmeti sunan kurumların önemli bir bölümünde ise oldukça dar kapsamlı bir sosyal yardım politikası izlenmektedir. Türkiye’deki tüm yoksul ve yardıma muhtaç kişileri ilgilendiren geniş kapsamlı ilk kamusal sosyal yardım programı 1986 yılında 3294 sayılı yasa ile kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ve buna bağlı olarak sosyal yardım faaliyetlerinin ülke genelinde tüm il ve ilçelerde organize edilmesi suretiyle oluşturulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından uygulanmaktadır.

iii)Sosyal Yardım Bilgi Sisteminin kurulması

Türkiye’de yoksulluk, muhtaçlık, yaşlılık, hastalık gibi sosyal yardım türü belirlenerek herkesin sosyal durumuna uygun bir kütük oluşturulması gerekmektedir. Sosyal Yardımlaşma Kurumunun benzer bir çalışması olmasına rağmen, bu kayıtlar, ihtiyaç durumuna göre sınıflandırılarak reform edilmelidir. Bu kayıtlar sayesinde ihtiyaç sahiplerinin mevcut durumlarındaki değişiklikler gözlemlenebilecektir. Sosyal yardım çeşitlendirmesinde iş yeri kurma, işe yerleştirme ve eğitim yardımı gibi istihdama uygun durum değerlendirmeleri yapılabilecektir. Sınıflandırma sayesinde, geçici süre yardım alanların ileride gelire kavuşmaları halinde yardım sonlanabilecektir. Gelirine bağlı olarak aldığı yardımların uygun taksitlerle geri ödenmesi sağlanacaktır.

iv)Bürokratik işlemlerin düzenlenmesi

Sosyal yardım almak isteyenlerin müracaatları kolaylaştırılmalıdır. Sosyal Yardım Yasası ile her yardım alması gerekene kayıtlardan ulaşılabilir. TÜİK aracılığı ile tüm vatandaşların gelir tespitleri yapılarak, yoksulluk sınırı altında kalanlara talep olmadan ulaşılabilir. Güncel yoksulluk sınırlarından yardım sınırları tespit edilerek talepte bulunan kişinin anında ek araştırmaya gerek olmaksızın yardım alması sağlanacaktır.

Tüm kamu kurumlarında mevcut yardım ve dayanışma dernekleri tek bir genel müdürlüğe bağlanacaktır. Toplanan tüm paralar merkez bütçeye aktarılacaktır.

Yurt dışında faaliyet gösteren Türk kökenli yardım kuruluşları da dahil olmak üzere, tüm gönüllü kuruluşlar yardım faaliyetlerini merkezi kayıt sistemi çerçevesinde yapacaklardır. Yani kayıtlı olmayan hiç kimseye yardım yapılamayacaktır.

b)Önerilen Modelin Finansal Yapılanması

Sosyal yardım sisteminde en önemli ikinci konu ise finansal düzenlemedir. Finansal yapıyla beraber finansal planlama sosyal yardımın esas amacı olan gelir adaletini sağlama özelliğine yardımcı olacaktır. Bu nedenle ekonomilerde sosyal yardım için finans temini oldukça önemlidir. Türkiye’de sosyal yardımın finansal yapısı üç aşamada planlanabilir.

- Sosyal Yardım Vergisi,
- Sosyal Yardım Fonu,
- Diğer Gelirler olarak 3 başlığı altında incelenecektir. Bu yapılanmanın detayları aşağıda gösterilmiştir.

Başlıklara göre, sosyal yardımın finansal yapılanmasının detayları şöyledir.

i) Sosyal Yardım Vergisi

Sosyal Yardım Bakanlığına aktarılmak üzere, mevcut finansal kaynakların dışında, “**Sosyal Yardım Vergisi**” adıyla bir vergi konulmalıdır. Alınan vergiler direk olarak “**Sosyal Yardım Bakanlığına**” aktarılmalıdır. Böylelikle parasal kaynağın farklı bir yerde kullanılması tamamen engellenmiş olacaktır. Oran %1 olarak ayarlanıp toplam vergiye esas gelirler üzerinden alınması planlanmalıdır. Böylelikle yıllık vergi gelirinin %1’lik kısmı Sosyal Yardım Bakanlığının bütçesini oluşturmuş olacaktır.

ii)Sosyal Yardım Fonu

Finansal Yapının ikinci önemli kaynağı bir “Sosyal Yardım Fonu” oluşturulmasıdır. Fon, belli sektörlerden alınacak olan ek vergi niteliğinde olacaktır. Bunun için, ekonomik gelişimde lokomotif rol üstlenmiş olan sektörlerden başlamak üzere, belli oranlarda her sektörden kaynak temin edilmelidir. Örnek bazı sektörler ve yaklaşık katkı miktarları şu şekilde hesaplanmıştır;

- Eğlence sektörü, inşaat sektörü, spor kulüpleri, Turizm, Otelcilik ve Lokantacılık, Tarım vb. sektörlerin yıllık kazançları üzerinden “**Sosyal Yardım Fonu**” için belirlenen oranda katkı sağlanmalıdır. 2009 yılı verilerine göre %5 oranında fon kesintisi ile yaklaşık kaynak şöyle olmaktadır;
  - o 2009 yılı için; Eğlence ve Medya Sektörünün ekonomik büyüklüğü, 5.3 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Bu büyüklükten alınacak olan %5’lik pay, 255 milyon dolar olur. Bu rakam yaklaşık 477 milyon TL’dir⁴⁶.
  - o İnşaat sektörünün 2009 toplam büyüklüğü 59.8 milyar dolardır. Bu sektörden %5’lik pay 3 milyar dolar olur. Bu rakam yaklaşık, 5 milyar 382 milyon TL’dir⁴⁷.
  - o Spor kulüplerinin 2009 yılı rakamlarıyla toplam ekonomik büyüklükleri, futbol kulüpleri 525 milyon €’ya ulaşmıştır. Bu rakamdan alınacak %5’lik pay yaklaşık 25 milyon € olur. Yani, 62,5 milyon TL⁴⁸.

⁴⁶ <http://www.pwc.com/tr/tr/press-releases/2011/pages/27june.jhtml>

⁴⁷ http://www.tmb.org.tr/arastirma_yayinlar/bulten_ocak2011.pdf

⁴⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/13633309.asp>

- Şans oyunlarından 2009 yılında Türkiye’de 2010 yılında 7,6 milyar \$’a ulaşmış. Bu rakam yaklaşık 14 milyar TL’ye tekabül etmektedir. Bu sektörden alınacak %5’lik bir pay 700 milyon TL olmaktadır⁴⁹.

Tablo 1 Sosyal Yardım Fonu İçin Örnek Sektör Bilgileri (2011)

SEKTÖR	2010 YILI (TL)	%5 Fon Payı (TL)
Eğlence-Medya	9.500.000.000	477.00.000
İnşaat Sektörü	107.640.000.000	5.382.000.000
Spor Kulüpleri	1.312.000.000	65.650.000
Şans Oyunları	14.000.000.000	700.000.000
Otomotiv Sektörü ⁵⁰	49.590.000.000	929.580.000
Bilişim Sektörü ⁵¹	16.000.000.000	804.000.000
TOPLAM	198.042.000.000	8.358.230.000

Bazı sektörlerden bu şekilde fon tedariki yapılması halinde, yukarıda incelenen eğlence-medya, inşaat, spor kulüpleri ve şans oyunları, otomotiv ve bilişim sektörlerinden 2010 yılı için 8 milyar 352 milyon TL kaynak sağlanabilir. Sektör sayısı bunlarla sınırlı olmadığından bu rakam çok yukarılara çıkabilecektir.

iii)Diğer Gelirler

- İslam dininde farz olarak sayılanlardan zekat müessesesi bu birim tarafından kontrol edilmelidir. Diyanet işleri başkanlığı kanalı ile halk bilinçlendirilip zekât tahsili için ihtiyaç sahipleri birebir gösterilmelidir.

-Merkez Bankası Başkanı Erdem Başçı'nın bir demecine göre, Türkiye’de altın birikiminin ortalama 300 milyar dolar civarında olduğu varsayılmaktadır⁵². Bu rakamın 1/40 oranı 7,5 milyar dolardır. Bunun tahsil oranı %50 olarak gerçekleşse bile 3,75 milyar dolara tekabül etmektedir. Bu rakam 1\$=1,8 TL kuruna göre 6.750.000.000 TL olmaktadır.

- Kurban bayramlarında alınan kurban ve kurban derilerinin ziyan edilmeden alınması sağlanacaktır. Ankara Ticaret Odasının (ATO) yaptığı bir çalışmaya göre; Kurban bayramının 2011 yılı rakamları ile ekonomik görüntüsü şöyledir; Kurban satışları 1 milyar TL tutarında bir Pazar oluşturmaktadır. Ayrıca kurban derileri 50 milyon TL büyüklüğünde maddi değere sahiptir⁵³.

2011 yılı Kurban bağışları hakkında yaklaşık bir tutar tespit etmek için bazı hayır kurumlarının resmi internet sitelerinden alınan bilgiler şöyledir;

Tablo 2 - 2011 Yılı Kurban Bağışlarının Dağılımı

Kurum Adı	Fiyat	Kurban Sayısı	Tutar
Mehmetçik Vakfı ⁵⁴	460 TL	45.000	17.840.000 TL
IHH ⁵⁵	550 TL	35.000	19.250.000 TL
Kızılay ⁵⁶	600 TL	50.000	30.000.000 TL
Diyanet Vakfı ⁵⁷	500 TL	70.000	38.500.000 TL
TOPLAM		200.000	105.590.000 TL

Bu kuruluşların 1 milyar TL büyüklüğündeki bir ekonomik varlığın sadece %10’luk kısmını topladıkları görülmektedir. Oysa Vakıflar Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye’de faal 4556 vakıf kuruluşu bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan cemaat vakfı niteliğinde olan 162 vakıf bulunmaktadır. Bu kurumların topladıkları kurbanlarda dikkate alındığında bu oranın çok daha fazla artacağı görülecektir. Toplanan kurbanlar ekonomik değer olara, para veya mal olarak kayıt altına alınmalı ve sosyal yardım gelirleri içine yazılmalıdır.

⁴⁹ <http://www.devletana.com/tuik.htm>

⁵⁰ http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/otomotiv_sektoru_strateji-230520_11142305.pdf

⁵¹ a.g.s

⁵² <http://www.finansglobal.com/featured/cari-acigi-yastik-alti-altinlar-cozer-mi/>

⁵³ <http://www.atonet.org.tr/turkce/bulten/bulten.php3?sira=294>

⁵⁴ https://bagis.mehmetcik.org.tr/TSKMV_OnlineBagis/Kurban.jsp

⁵⁵ <http://www.ihh.org.tr/kurban/>

⁵⁶ http://www.kizilay.org.tr/kurumsal/faaliyet_rap_

⁵⁷ <https://euygulama.diyantevakfi.borg.tr/onlineislemler/?tur=3>

Tablo 3- Sosyal Yardıma Kaynak Olabilecek Diğer Gelirler

Yardım Türü	Yaklaşık Miktar	%	Fon için tutar TL
Kurban derileri	50 000 000 TL	100	50 000 000 TL
Kurban Bağışları	1.000.000.000 TL	20	200.000.000 TL

Kurban bağışları için ATO tarafından yapılan bir çalışmadan faydalanarak 2011 yılında kamuya bağlı yardım kurumları ile diğer yardım kuruluşlarının yaklaşık değerleri ele alındı. Çeşitli yardım kuruluşlarının resmi internet sitelerinden alınan bilgilere göre, Kızılay, Diyanet Vakfı gibi kurumlar 105 milyon TL tutarından bir kurban yardımı toplamışlardır. Diğer vakıf ve derneklerin de bu oranda topladıkları düşünülerek %20 rakamı tahmin edilmiştir.

c) Önerilen Modelin Sosyolojik Yapılanması

Sosyal yardım insanların temel haklarıdır. Önerilen modelde, sosyal yardım ihtiyacı olanlara istemelerine gerek kalmadan ulaştırılmayı amaçlamaktadır. Herkes için sosyal yardım devlet tarafından bir lütuf olarak görülmemelidir. Aynı zamanda sosyal yardım alanların yardım ihtiyacı bittiğinde kesilmelidir. Yardım sayesinde üretime geçen kişilerden yardım miktarı küçük miktarlar halinde geri alınmalıdır.

i) Sosyal Yardım Bir Haktır

Yasal düzenlemede sosyal yardımın amaçları açıkça belirlenmelidir. Sosyal yardım genellikle ülkelerde ikinci planda bir hizmet olarak görülmektedir. Bunu gelişmiş ülkelerde de görmek mümkündür. Yapılan çalışma da, Avrupa ülkelerinde ve ABD’de sosyal güvenlik harcamaları dikkate alınmazsa “Sosyal Yardım” amaçlı kaynaklar son derece yetersizdir. Ülkeler sosyal yardımı manevi duyguların kabardığı zaman yapılacak güzel işler statüsünde görmekte herkesi başının çaresine bakmaya bırakacak politikalar izlemektedirler. Bununla toplumlarda yoksul kesimler ortaya çıkmaktadır. Gelir adaletsizliği artmakta, fırsat eşitsizliği insanları insanca yaşama hakkından da mahrum bırakmaktadır.

Bu sistemin amacı, Sosyal Yardım’ın yöneticilerin içinden geldiği için değil, zorunluluk olarak yapılmasıdır. Eğitim, Sağlık, Kamu örgütlenmesi, Alt yapı hizmetleri gibi birinci önceliği olan bir görev kabul edilmesi amaçlanmalıdır.

ii) Sosyal Yardım İstenmeden Verilmelidir

Buna bağlı olarak da, ihtiyaç sahiplerine ihtiyaçlarını beyan etmelerine gerek kalmadan yardım ulaştırma amaçlanmaktadır. Nasıl askere gidecek kişi yaşının dolduğunu söylemesine gerek kalmadan askere çağrılıyorsa, burada da, duruma göre yardımın talep edilmeden de ulaştırılabilmesi amaçlanmalıdır.

Yoksulluk kütüğü, eğitim, sağlık, barınma, beslenme ve sosyal yaşam düzeni gibi başlıklar altında tutulmalıdır. Bunun için ilgili bakanlıklarda sürekli veri güncellemesi yapabilen bir bilgi paylaşım sistemi kurulmalıdır.

iii) Sosyal Yardım Tek Noktadan Yapılmalıdır

Gönüllü kuruluşlar da dahil, tüm yardımlar hazırlanan bilgi kütüğü çerçevesinde yapılacaktır. Bu nedenle yapılan düzenlemeler yasal açıdan faydalanacak kişileri açıkça tanımlamış olacaktır. Siyasal, ideolojik, akrabalık bağları gibi eşitliği bozacak düşünce yapısı engellenecektir.

iv) Sosyal Yardım İade Edilecek Bir Araç Olmalıdır

Sosyal Yardımlardan faydalananların bazıları geçici süre için faydalanacaktır. Bu kısımda olanlar sürekli bir gelire kavuştuklarında aldıkları yardımları tekrar sosyal yardım kurumuna iade ederler. Kurulacak takip sistemi ile sürekli geliri olan hizmet alıcısı %1-%10 arasındaki bir oranda yapılacak bir kesintiyle bakanlığa iade edilecektir. Bu kesinti SGK primiyle beraber yapılacağından ayrıca ödeme takibi gerekmeyecektir.

v) Sadece Sosyal Yardım Amaçlı Harcama Yapılması

Sosyal Yardım Yasası gereği, tüm kaynaklar sadece sosyal yardım ve hizmet çerçevesinde kullanılacaktır. Demirbaş, personel, kira vb. harcamalar tamamen yardım gelirleri dışında tahsis edilecek kaynaktan karşılanacaktır. Yani, yardım kaynakları ve geri dönüşleri sadece gerçek amacı için kullanılacaktır. Farklı hizmet alanlarına aktarılması yasaklanacaktır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yapılan çalışma ile Türkiye’de Sosyal Yardım Sisteminin işlerliğindeki aksaklıklar ve noksanlıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle önerilen çözüm önerilerine dayanaklar elde edilmiştir. Türkiye’de Sosyal Yardım Sistemi çok eski dönemlere dayanmakta olduğu görülmüştür. Eski Türklerden günümüze kadar Sosyal Yardım mekanizmasının var olduğu görülmüştür. Günümüzdeki yapısı Sosyal Devlet olgusu gereği sistematik hale getirilmeye çalışılmaktadır. Sistematik olmayan hali çok eski tarihlere dayalı olarak zaten görülmektedir.

Çalışmada karşılaştırma açısından dünyadaki sosyal yardım sistemleri de incelenmiştir. Ülkelerin ulusal bazda, Sosyal Güvenlik Sistemi paralelinde işleyen bir sistemlerinin var olduğu görülmüştür. Bu sistemlerin dışında uluslararası denilebilecek teşkilatların varlığı da görülmüştür. Bu teşkilatlar; Kızılay, Kızıllaç ve Birleşmiş Milletler gibi teşkilatlardır. Her ülkeye eşit mesafede bulunmayı amaçlayan bu kuruluşlar, özünde sadece insana hizmeti amaç edinmişlerdir. Ancak dünyada siyasal yapılar bu kuruluşları da etkileyebilmekte ve bazen insana belli amaçlar doğrultusunda hizmet etmektedirler. Örneğin, Birleşmiş Milletler Barış Gücünün bulunduğu eski Yugoslavya’da insanlar katledilmişler ve örgüt temsilcileri dinsel ve bölgesel amaçlar uğruna görev yapmamışlardır. Fakat dünyada bu kuruluşların sayısının artmasının çok faydalı olacağı kesindir.

Sosyal Yardım Sistemlerinde görülen ortak sorunların başında, Sosyal Devlet kavramı her ülke tarafından kabul edilmekte, ancak devlet politikalarında öncelik sıralamasında hiçbir yerde durmamaktadırlar. Sadece manevi duygularla bu soruna yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Ülkeler bu çalışmaya eğitim, maliye, sanayi, bilim ve teknoloji vb alanlara baktıkları gibi bakmamaktadırlar. Yasal düzenlemeler oldukça dağınık bir şekildedir. Sosyal Devlet olgusunda var olan “insan onuruna yaraşır” yaşam şartları tam olarak sınırı belirlenemeyen bir durumdur. Bu kavramın içeriğini doldurmak adına, “açlık sınırı”, “yoksulluk sınırı”, “günlük 1\$’ın altında bir gelirle yaşayanlar” gibi çeşitli kavramlara göre raporlar hazırlanmaktadır. Aslında, her ülke temel sorun olan gelir paylaşımındaki adaletsizliği çözmek adına politika üretmeyi birincil hedefler arasına koymayı düşünmelidir.

Türkiye’de yıllara göre açlık ve yoksulluk rakamları ortaya konuldu. Ancak yoksulluk sınırı olarak belirlenen rakamların her dönem asgari ücretin altında kaldığı görülmektedir. Bu yapılan hesaplamaların sosyolojik anlamda eksik kaldığını göstermektedir. Yani gelir adaleti sağlamadığından, yoksullukla mücadele edecek bir sistemde kurulamamıştır demektir.

Yapılan çalışmada başlıca bulgular şunlardır;

- Türkiye’de Sosyal Yardım Sistemi ayrı bir “Sosyal Yardım Bakanlığı” kontrolünde idare edilmemektedir.
- Kapsamlı bir “Sosyal Yardım Yasası” bulunmamaktadır.
- Gelir Adaletini sağlamaya yönelik çalışmalar sistemli bir şekilde yapılmamaktadır.
- Sosyal Yardım amaçlı kurulan çok fazla sayıda ve dağınık bir teşkilatlanma bulunmaktadır. Bu teşkilatların çalışmaları, hedefleri ve harcamaları sadece bağlı oldukları kurumlar ve teşkilat tüzüklerince belirlenmektedir. Dolayısı ile Sosyal Yardım kaynakları ihtiyacı olmayanlara da verilmektedir. Bu yolla kaynak israfına yol açılmaktadır.

Bu şekilde sayılabilecek çok fazla madde olduğu görülmüştür. Bu nedenle, sorunlar üç ana başlığa indirgenmiştir. Bunlar;

- 1-Kurumsal Sorunlar
- 2-Finansal Sorunlar
- 3-Sosyolojik Sorunlardır.

Bu çerçevede çözüm önerisi olarak sunulan modele göre aynı başlıklarla çözümler sunulmuştur.

Önerilen Modelden Beklenen Sonuçlar

Önerilen sosyal yardım modeli aynı zamanda uygulanmakta olan modelin eleştirisini de kapsamaktadır. Buna göre mevcut uygulamadaki finansal sorunların çözümü, kaynakların etkin kullanımı ve aynı zamanda kaynak tedariki gibi önemli sonuçlar doğuracaktır. Önerilen sosyal yardım modelinden beklenen sonuçlar, hem mevcut sistemin eleştirilen yanlarını ortadan kaldırmış hem de fayda sağladığı alanları ortaya çıkarmış olacaktır. Buna göre oluşturulan başlıklar aşağıda açıklanmıştır.

i) Kaynakların Etkin Kullanımına Katkısı

Sosyal yardım sistemindeki dağınıklık önlenmiş olacaktır. Bunun sonucu olarak birden fazla noktada aynı amaçla yapılan harcamalar tek noktada toplanmış olacaktır. Aynı hizmet için yapılan alt yapı, personel vb harcamalar bir defa yapılacaktır. Bu ciddi anlamda kaynak israfını önlemiş olacaktır. 2010 yılında sosyal hizmet kurumlarından vakıflar genel müdürlüğünün gıda toplama, dağıtım ve planlama tesislerinin benzerlerini SYDV’de kurmuştur. Alt yapı ve personel yatırımına ödenen bedel sosyal yardım amacı için temin edilen kaynak israf olmaktadır.

Türkiye’de yoksullukla ilgili kütükler sağlıklı tutulmadığından özel yardım kuruluşları yurtiçindeki yoksulları bırakıp, yurt dışında yoksul aramaya çıkmaktadır. Bu amaçla kurulan birçok yardım derneği dünya genelinde yardımlar organize etmektedirler. Oysa kamu gücü takibinde olması halinde bu kaynaklar önce Türkiye’de değerlendirilecektir. Fazla kalan kaynaklar mevcut halin daha da iyileştirilmesi için kullanılabilirlerdir.

ii) Finansal Problemlerin Çözümü

Kullanılmayan kaynaklar sınırında sayılabilecek toplumun dini vazife sayılan zekat müessesesinin koordineli çalıştırılması yıllık 3,5 milyar dolar ek kaynak sağlayacaktır. Ankara Ticaret Odasının (ATO) yaptığı bir çalışmaya göre; Kurban bayramının 2011 yılı rakamları ile ekonomik görüntüsü şöyledir;

Kurban satışları 1 milyar TL tutarında bir Pazar oluşturmaktadır. Ayrıca kurban derileri 50 milyon TL büyüklüğünde maddi değere sahiptir⁵⁸. İnsanların kurbanlarını hayır kurumlarına vermek suretiyle sosyal yardım amaçlı yüklü miktarda para ve gıda desteği sağlanmış oluyor. Burada denetimsizlikten ve kontrolsüz çalışmalardan dolayı bu kaynaklardan yeterince faydalanılamamaktadır. Bu yolla bu kaynaktan her yıl denetimli ve kontrollü hayır amaçlı finansal kaynak temin edilebilir. Yurt içinde ve yurt dışında yapılacak yardımlar bizzat organize edilip, gönüllülük esasına göre sosyal yardım bakanlığınca alınacaktır. Bu yolla hem kaynakların değerlendirilememesinden kaynaklanan verimlilik düşüşü engellenecek hem de hayır amaçlı kaynaklar gerçek sahiplerine bu yolla ulaşmış olacaktır.

Bu sayılanlar dışında sektörel bazda konulacak olan "Sosyal Yardım Vergisi" önemli bir kaynak oluşturacaktır. Ayrıca önerinin önemli başlıklarından biri olan, Sosyal yardım kurumu faaliyetleri için yapılacak harcamalar yardım kaynakları kullanılmadan devlet kaynaklarından sağlanacaktır. Dolayısıyla, bina, kira, taşıma, iletişim, personel gibi giderler sosyal yardım kaynaklarında kalacaktır. Kurumlardan bazılarının 2009-2010 yıllarındaki bu kalem harcamaları şöyledir;

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının, 2009 yılında bir hizmet binasının güvenliğinin sağlanması için 304.000 TL ödeme yapılmıştır. Temizlik hizmeti 387.796 TL, Kira harcamaları için 378.000 TL (lojman kirası) gibi harcamalar yapılmıştır⁵⁹.

Bu harcama kalemlerinden bazılarına ek kaynak aktarımı yapılmakta olup, bazılarında yapılmamıştır. Örneğin, sosyal yardım amaçlı konut projesine 2009 yılında 150.000.000 TL kaynak aktarılmış ve ödemeler o kaynaktan yapılmıştır. Ancak okullara ücretsiz kitap dağıtımını, taşınmaz eğitime ücretsiz yemek verilmesi gibi muhtaçlığa dayanmayan kalemler için aynı aktarım yapılmamaktadır⁶⁰.

iii) Sosyal Devlet Anlayışının Uygulanması

Türkiye'de sendikaların yoksulluk sınırı hesaplaması ile TÜİK'in hesaplaması arasında fark vardır. Bu fark çok yüksektir. Türk-İş sendikasının hesaplarına göre, insanca yaşamak için bir kişinin yoksulluk sınırı 3018 TL⁶¹ olması gerekir. TÜİK verilerine göre 820TL olmalıdır. Buna göre ülkede yaşayan kamu çalışanlarının ve özel sektör çalışanlarının büyük çoğunluğu yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır. Ancak TÜİK verilerine göre de, asgari ücretle çalışanların tümü bu sınırın altında kalmaktadır.

iv) Ulusal Hesaplara Katkısı

Bu öneride yoksullukla mücadele kapsamında, istihdam sağlanması, iş kurma projelerinin uygulamaya konulması, kamu veya özel sektörde bu alanda çalışmaların yoğunlaşması sosyal yardım alanların zaman içinde aldıklarını iade eden bir konuma getirecektir. Zekat, kurban vb bağış organizasyonları ile kaynak sorunu büyük oranda çözülmüş olacaktır. Sosyal yardım kaynaklarını kullanarak üretim yapanlar üretime katkı sağlamış olacaklardır. Bu kurumların istihdam sağlamaları ve aynı zamanda kullandıkları kaynakları küçük miktarlar halinde iade etmeleri gibi yeni kaynak oluşturan, milli gelirden artışa neden olacak sonuçlar açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Bovenberg,A.L., (2007) ,The Life Course Perspective And Social Policies – An Overview Of The Issues, World Bank, Social Protection Discussion Paper, No. 0719, November
- Çengelci, Ethem.,(1998) Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kur.,Ankara
- Demir Ş.S.,(2008),Türkiye'de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri, DPT Uzm.Tezi, Ankara
- Hacımahmutoğlu,H., (2007),Türkiye'deki Sosyal Yardım Sisteminin değerlendirilmesi, www.dpt.gov.tr
- Kapor,R., (2005), Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi, Birleşik Metal İşçileri Sendikası Yay.İstanbul

⁵⁸ <http://www.atonet.org.tr/turkce/bulten/bulten.php3?sira=294>

⁵⁹ www.sydm.gov.tr/Sydm_2010_yili_faaliyet_raporu.pdf

⁶⁰ a.g.m.

⁶¹ <http://www.turkis.org.tr/?wslt=CD5EE825-6253-4E90-A592-924CFE24A1F1&wapp=52521E5F-FCA5->

- Özbudun,E.,(2005),Türk Anayasa Hukuku,Yetkin Kitabevi, Ankara
- Semerci,P.,(2010),Yoksulluk, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Yay., İstanbul, 2010
- Şah,M.,(2008),Derneklerin Ülke Ekonomisindeki Yeri, Denetçilik Tezi,Ankara
- Tuncay, C.,(1986),Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, Beta, İstanbul
- TCDDK,(2009),Türkiye Sosyal Yardımlar Raporu 2008, Ankara
- Vaughan,S.,(2007),Social Services, Population Control, and Individual Responsibility: Aristotle and the Problem of Poverty,Paper presented at the annual meeting of the Midwest Political Science Association, Apr 12, 2007
- Yılmaz, S., (2006), Yoksullukla Savaşım Politikaları, Anadolu Üniversitesi, S.B.Ens. ,Eskişehir
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/gelirdag/tez-hhande.pdf> 10.09.2011
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/ueg/2008/2008.asp> 10.09.2011
- <http://gwww.sp.gov.tr/documents/planlar/Sosyal%20Yardimlasma%20Gn. Md 20/10/2011>
- http://okulweb.meb.gov.tr/58/01/311766/dokuman/meb_vakfi_kurulus.doc,20.09.2011
- http://okulweb.meb.gov.tr/58/01/311766/dokuman/meb_vakfi_kurulus.doc, 12/01/2012
- <http://osmanli.darulerkam.altinoluk.com/iibolum-osmanli-devleti%E2% 80%99nin-k-rolu/osmanlida-vakif,10/11/2011>
- <http://web.worldbank.org/wbsite/external/countries/ecaext/, 15/03/2012>
- <http://www.aeri.org.tr/PDF/119-PRYoksulluk.pdf> (Tarım ve Köyşleri Bakanlığı/Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü/Agricultural Economics Research Institute),10.09.2011
- <http://www.aeri.org.tr/PDF/119-PRYoksulluk.pdf> (tarımsal ekonomi araştırma ens),10/10/2011
- http://www.alomaliye.com/5510_ana.htm/kanun_metni,01/03/2012
- <http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/anasayfa-refah.htm,05/03/2012>
- <http://www.devletana.com/tuik.htm,05/02/2012>
- <http://www.finansglobal.com/featured/cari-acigi-yastik-alti-altinlar-cozer-mi/,02/04/2012>
- <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/13633309.asp,05/03/2012>
- <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/946.pdf,06/03/2012>
- <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&No=719, 10/05/2012>
- <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.4447&Xml Search=,10/03/2012>
- <http://www.osmanli-tr.org/Karar/osmanlida-esnaf-ve-loncalar-ahi-teskilati t368.0.html,03/02/2012>
- <http://www.ozida.gov.tr/,18/09/2011>
- <http://www.pwc.com/tr/tr/press-releases/2011/pages/27june.jhtml,,20/01/2012>
- <http://www.shcek.gov.tr/userfile/06.05.2010%20TarihliFaaliyet%20raporuson.pdf,23/08/2011>
- <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ccukesirgemekurumu.htm,10/09/2011>
- <http://www.sosyalkoruma.net/pdf/bildiri.pdf,28/10/2011>
- <http://www.sydg.gov.tr/tr/html/236,01/09/2011>
- http://www.sydg.gov.tr/upload/mce/birimler/strateji/2009_faaliyet.pdf,01/09/2011
- <http://www.tccb.gov.tr/ddk/, 01/06/2011>
- <http://www.tccb.gov.tr/ddk/ddk29.pdf, 01.06.2011>
- http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1282140-AYild_SosyalYardımların_Koordi_Sosyal_Yardim_Bilgi_Sistemi.pdf, 15/09/2011
- http://www.tmb.org.tr/arastirma_yayinlar/bulten_ocak2011.pdf, 12/08/2011
- http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=23&ust_id=7, 10.01.2012
- <http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/Turkiyedeki%20Vakifların%20Niteliksel%20Değerlendirilmesi.pdf, 01/09/2011>
- http://www.vgm.gov.tr/04_SosyalHizmetler/001_Imaretler/imaretler.cfm, 05/12/2011
- http://www.vgm.gov.tr/04_SosyalHizmetler/002_MuhtacAyli/muhtac_ayligi.cfm, 05/12/2011
- http://www.vgm.gov.tr/04_SosyalHizmetler/003_VakifGurebaHastanesi/gureba.cfm, 05/12/2011
- <http://www.vgm.gov.tr/bursverenvakiflar.aspx, , 05/12/2011>
- <http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=14 , 05/12/2011>

- http://ykart.saglik.gov.tr/ykbs/ykbs_ilaktif.jsp,20.09.2011
- <https://www.turkiye.gov.tr/portal/dt?channel=kurumlarList.>,10/01/2012
- [www.shcek.gov.tr/shcek-genel-mudurlugu-ayni-nakdi-yardim-yonetmeli\(- degisiklik.asp\)](http://www.shcek.gov.tr/shcek-genel-mudurlugu-ayni-nakdi-yardim-yonetmeli(-degisiklik.asp)), 05/12/2011
- www.sydgm.gov.tr, 08/10/2011
- [www.tuik.gov.tr/tuketim_harcamaları_yoksulluk_gelir dagılımı_ istatistikleri](http://www.tuik.gov.tr/tuketim_harcamaları_yoksulluk_gelir_dagılımı_istatistikleri) 05/12/2011
- www.turk-is.org.tr, 09/10/2012
- [http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view= category& layout =blog&id=52&Itemid=12&lang=tr](http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=52&Itemid=12&lang=tr) 28/07/2012
- <http://www.ekodialog.com/Konular/burokratik-anlayisi.html>, 28/07/2012
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/vii/> 28/07/2012
- <http://plan8.dpt.gov.tr/> 28/07/2012